

KARD ÉS LANT

A TÖRTÉNELMI VITÉZI REND PEST TÖRZSSZÉKÉNEK
KULTURÁLIS ÉS IRODALMI HÍRLEVELE, 2023 JANUÁR

Január 1.

2000 éve született Petőfi Sándor

***Szabadság, szerelem!
E kettő kell nekem.
Szerelmemért föláldozom
Az életet,
Szabadságért föláldozom
Szerelmemet.***

Petőfi Sándor (Kiskőrös, 1823. január 1. - Fehéregyháza, 1849. július 31.) magyar költő, forradalmár, nemzeti hős, a magyar költészet egyik legismertebb és legkiemelkedőbb alakja. Rövid élete alatt közel ezer verset írt, ebből körülbelül nyolcszázötven maradt az utókorra, és az ismertebbeket sok más nyelvre lefordították.

Orlay Petrich Soma: Petőfi a szüleinél

„Külföldön Petőfi a legismertebb magyar költő mindmáig. Ő az istenek magyar kedvence. Mindent megkapott, hogy nagy költő lehessen: tehetséget, történelmet, sorsot. Huszonhat évet élt, s világirodalmi rangú s méretű életmű maradt utána, mely korfordulót jelentett nemzete irodalmában” írja Németh G. Béla „A magyar irodalom története” című művében. „Nincs még egy költő a világirodalomban, akinél az élet és költészet oly tökéletes egységet alkotott volna, mint Petőfinél” összegez Fekete Sándor „Így élt a szabadságharc költője” című munkájában. Aki magyarul azt mondja: költő - mindenekelőtt Petőfire gondol. Attól kezdve, hogy belépett az irodalomba, szüntelenül jelen van. Példakép és mérce. Lehetett és lehet szolgáian utánozni, lehetett és lehet kerülni mindent, ami az ő modorára emlékeztet, de nem lehet megkerülni: aki magyarul verset ír, az valahogy viszonylik Petőfihez. Nem lehet úgy magyarul élni, hogy az ember ne tudja kívülről a Petőfi-versek számos sorát. S mindehhez ő a legvilághíresebb magyar költő: ha valamelyest művelt külföldinek azt mondják: magyar irodalom - akkor mindenekelőtt Petőfi jut az eszébe.

Ha férfi vagy, légy férfi,
S ne hitvány gyöngé báb,
Mit kény és kedv szerint lök
A sors idébb-odább.
Félénk eb a sors, csak csahol;
A bátraktól szalad,
Kik szembeszállanak vele...
Azért ne hagyd magad!

Ha férfi vagy, légy férfi,
S ne szád hirdesse ezt,
Minden Demosthenesnél
Szebben beszél a tett.
Építs vagy ronts, mint a vihar,
S hallgass, ha műved kész,
Mint a vihar, ha megtevé
Munkáját, elenyész.

Ha férfi vagy, légy férfi,
Legyen elved, hited,
És ezt kimondd, ha mindjárt
Véreddel fizeted.
Százszorta inkább éltedet
Tagadd meg, mint magad;
Hadd vesszen el az élet, ha
A becsület marad.

Ha férfi vagy, légy férfi,
Függetlenségedet
A nagyvilág kincseért
Áruba ne ereszd.
Vesd meg, kik egy jobb falatért
Eladják magokat.
"Koldusbot és függetlenség!"
Ez légyen jelszavad.

Ha férfi vagy, légy férfi,
Erős, bátor, szilárd.
Akkor, hidd, hogy sem ember
Sem sors könnyen nem árt.
Légy tölgyfa, mit a fergeg
Ki képes dönteni,
De méltóságos derekát
Meg nem görbítheti

Sopron hivatalosan visszakerül Szent István koronája alá

A Tűztorony és a Hűség kapuja

1921. december 14-16-án Sopronban és környékén megtartott népszavazáson a lakosság többsége a Magyarországhoz tartozás mellett döntött. Azóta nevezik Sopront a hűség városának.

Karácsony vigíliáján már óriás plakátok hirdették, hogy Sopron visszakerül Szent István koronája alá. 1922. január 1-jén zajlott le a város hivatalos átadási ünnepe. (A népszavazás, az eredmény-hirdetés és az átadás eseményét a korabeli filmhíradók is őrzik). A Nemzetgyűlés Sopron törvényhatósági joggal felruházott városnak, a magyar hazához való tántoríthatatlan ragaszkodásáért a megtisztelő CIVITAS FIDELISSIMA címet adományozta, mellyel - szalagdísz formájában - a város barokk címerét is felékesítette (1922/29 Tc. 3.§).

Sopron ettől kezdve a "leghűségesebb város". Hűség a kitartásban, az élni akarásban, a történelmi hagyományok tiszteletében. A diadalmas soproni népszavazás (a magyar történelem mindmáig egyetlen népszavazása) messze túlmutatott helyi jelentőségén. Arra volt példa a békediktátorok számára, hogy miként lehetett és kellett volna egyebüttl is eljárniuk a magyar és más európai határok igazságos kijelölésében.

Január 4.

Boráros János Antal

Boráros János Antal (Pest, 1756. január 4. - Pest, 1834. október 15.) magyar politikus, a „régis századforduló” körüli pesti várospolitikai méltatlanul elfeledett alakja. Hosszú és eredményekben bővelkedő városi közéleti pályája során volt tanácsnok, bíró, polgármester, sőt országgyűlési követ is. De minden tevékenységében szorosan kötődött Pest városához.

Gárdonyi Albert, a két világháború közti Budapest főlevéltárosa szerint Boráros János a régi Pest egyik leginkább figyelemre méltó, köztisztelőben álló polgára és városvezetője volt, életéről mégis keveset tudunk.

A hegyvidék és síkság találkozásánál, víz partján és kereskedelmi útvonalak mentén fekvő Pest városába fejlődésének kezdetén nagyfokú bevándorlás indult. A kedvező fekvéséből adódó lehetőségeit jól használó kereskedelmi csomópont pedig vonzotta a kereskedőket. Közülük is jelentős részarányt képviseltek a görögök. A görög név ekkoriban gyakorlatilag gyűjtőneve volt az egykori török alattvaló, balkáni eredetű kereskedőknek, függetlenül attól, hogy szülőhelyük vagy anyanyelvük szerint valójában törökök, örmények, délszlávok, albánok, netán eredendően görögök voltak. A várostörténeti irodalom és a kutatók többsége szerint Boráros János ősei is így kerültek a városba. A görög eredetű kereskedőcsalád gyors asszimilációját jól jellemzi az immár vezetéknevként viselt, egyértelműen magyar hangzású Boráros név. De meg kell jegyezni, hogy a hajdani Pozsony vármegyében már a XVI. és XVII. században is léteztek a nemes Boráros család tagjai, akikről egészen a XIX. század közepéig vannak ismereteink. Vannak akik származását innen eredeztetik. Perdöntő bizonyíték felfedezéséig származása bizonytalan marad.

Tanulmányait a piaristák iskolájában kezdte meg, abban az iskolában, amely a török alól felszabadított Pest első középfokú tanintézete volt. A fiatal Boráros innen továbblépve végezte el a jogot.

A család első magasabb városi köztisztséget viselő tagja Boráros Ferenc sebész volt, akit 1769. április 24-én választottak be a külső tanácsba. Napra pontosan hat esztendővel később, 1775. április 24-én egy fényes karrier vette kezdetét: ezen a napon lett a külső tanács tagja a még nem húszéves Boráros János százados, királyi táblai ügyész. (A két dátum egybeesése nem véletlen: a választásokra két évente került sor, mindig Szent György napján, azaz április 24-én.)

Még ebben az évben jegyzői vizsgát tett. Ezután ügyvédként praktizált, adószedőként Pest vármegyében vállalt hivatalt, s a külső tanács tagjai közé tartozott. 1777-ben, már mint ügyvéd, négy forint befizetése ellenében megszerezte a pesti polgárjogot.

Közéleti pályafutása kezdetben töretlenül ívelt felfelé. Még nem töltötte be harmincadik életévét, amikor 1783. április 24-én választott polgárként már az Electa Communitatis sorában találjuk nevét, 1785-ben pedig már a belső tanács tagja lett. 1790 és 1807 között főbíróként, 1803-07-ben és 1827-29-ben ügyvezető helyettes polgármesterként működött. A pesti országgyűlés követeként is működött egy ideig.

Boráros nem érdemtelenül emelkedett a ranglétrán. Egy 1789-es keltezésű, német nyelvű forrás így jellemzi Boráros munkáját: ír és olvas németül és kiváló a jogi tudományokban. Elvégezte a jogot és több mint tíz éve működik jogászként és ügyvédként. Kiváló a számtani feladatok megoldásában, remekül fogalmaz latinul, magyarul és németül, de ezen kívül szlovákul is képes megértetni magát, működése minden területén pontos és eredményes a munkája.

E jellemzés alapján egy több nyelven is eredményesen kommunikáló, adottságai, jogi végzettsége és rutinja révén bárkivel tárgyalóképes és megbízható partnert ismerhetünk meg Boráros személyében. Jellemének előnyös tulajdonságai révén 1785-öt követően is újra és újra megtartotta pozícióját a tanácsban. Ez jelentős állomás volt pályáján, a pesti tanács tagság jelentősége túlmutatott a város határain. Jól jellemzi ezt a helyzetet, hogy például 1793-ban a pesti tisztújításról a Bétsi Magyar Mercurius is hírt adott, név szerint említve a tisztviselők között mások mellett Borárost is.

Mindvégig büszkén őrizte pesti identitását, soha nem került a partikuláris érdekek hálójába tágabb hazája rovására. A nagyszentmiklósi aranykincslelet előkerülése után Boráros minden követ megmozgatott, hogy a páratlan leletegyüttes Pesten nyerjen elhelyezést. Mivel akkor Pestnek még nem volt olyan múzeuma, ahol méltó helye lett volna a patinás kincsnek, Boráros törekvései nem sok reménnyel kecsegtettek, ám ez őt nem rettentette vissza. Habár nem ért cél - a kincs máig Bécsben látogatható - a főváros nem feledkezett meg érdemeiről. Ennek egyik jele, hogy a róla elnevezett teret egyebek mellett a nagyszentmiklósi aranykincs egyik bikafejes ivócsanakjának Varga Imre által szoborba formázott alakja is díszíti.

A Boráros téren a nagyszentmiklósi aranykincslelet bikafejes ivócsanakjának nagyított másolata

Közreműködött a Királyi Szépítő Bizottság városrendezési terveinek kidolgozásában is. Bírói hivatala alatt, 1799-ben nyújtotta be közéleti tevékenységének talán legismertebb tervét a tanácshoz. Ez a kétségtelenül napjainkig ható kezdeményezés a későbbi Városliget kialakítására vonatkozott. A főváros máig népszerű parkjának helyén az 1700-as években mocsaras rét, legelő terület el, ami ennek megfelelően az Ökördő nevet viselte az ott legelő állatok után. A területet már korábban is megpróbálták rendezni, de ekkor még nem jártak sikerrel. A rendezést 1794-ben Boráros János vetette fel ismét a pesti tanácsban, mondván, hogy a terület alkalmas arra, hogy Pest lakossága számára üdülő- és mulatóhelyet alakítsanak ki. Javaslatát elfogadták és őt bízták meg a munkálatok irányításával. A feladatot elvállalta, de a munka az anyagiak hiánya miatt ekkor még abbamaradt.

1803-ban váratlanul elhunyt Pest város polgármestere, aki tizenöt éven át folyamatosan töltötte be tisztségét. Ekkor Borárost bízták meg a helyettes polgármesteri teendők ellátásával. Négy évig működött helyettes polgármesterként úgy, hogy a gyakorlatban a polgármesteri teendőket látta el. 1807 az országos politika levegőjébe is beleszagolhatott. A Napóleon nevével fémjelzett francia forradalom utáni nehéz időkben az országgyűlés Budán ülésezett, ahol tisztességgel helytállva Pest városát másodmagával Boráros János képviselte.

A napóleoni háborúk vészterhes időszakában a pesti polgárőrség vezetője volt ezredesi rangban.

A háborús évek elmúltával békésebb időszak köszöntött be. Pesten ekkor kerültek előtérbe a korábbiaknál gyorsabb ütemben fejlődő város problémái. Hangsúlyos helyen szerepelt a városkép átalakításának terve. Ezt a feladatot látta el a József nádor vezette Szépítő Bizottmány. A testület Pest átfogó rendezési tervét készítette el és végrehajtását irányította olyan neves építészek bevonásával, mint Hild János, vagy Pollack Mihály. E munka során ismételten napirendre került a Városliget rendezése, amely ezúttal nagyobb lendületet kapott, mint korábban bármikor.

Boráros tér

1810-től a pesti nemzeti iskolák főigazgatói tisztét töltötte be, s ez idő alatt szorgalmazta a magyar, tanítási nyelv bevezetését az iskolákban. Túl ötvenedik évén, éppen húsz évvel azt követően, hogy visszaadta helyettes polgármesteri megbízatását, 1827-ben ismét őt választották meg erre a tisztségre. Bár egészsége már nem volt tökéletes, nem mondott nemet a város hívására és 1827-től 1829-ig becsülettel el is látta teendőit. Leköszönését követően azonban már nem vállalt el jelentősebb feladatokat.

A maga idejében szokatlanul magas kort ért meg: közel volt nyolcvanadik életévéhez, mikor 1834. október 15-én elhunyt. Akarata szerint a terézvárosi templom kriptájában temették el. Végrendeletében tekintélyes vagyonának jelentős részét jótékony, emberbaráti célokra hagyatékta.

Emlékezete

Kortársa, Patachich József tanácsnok így emlékezett meg róla: "neve örökkön fenn marad". De ha 1875-ben a Fővárosi Közmunkák Tanácsa nem róla nevezi el a ferencvárosi egykori Fa teret Boráros térnek, napjainkra alighanem elfelejtettük volna. Így a főváros egyik legnagyobb és talán az egyik legcsúfabb közlekedési csomópontja őrzi emlékét.

Január 6.

A Szent Korona hazatérése

A hazakerült ereklyék – a Szent Korona, az ékes országalma, a jogar, a kard és a koronázási palást

„Hosszúra nyúlt koronaőrízetünk és annak végleges hazatérése rengeteg érzékeny szemponttal bír. Az utóbbi években, ahogy az Egyesült Államok és Magyarország közt a kapcsolatok fokozatosan javultak, a magyar kormány felvetette a korona visszajuttatásának ügyét. Hivatalosan utoljára 1965-ben vetették fel, de beszélgetésekben azóta is újra és újra szóba kerül.” (Sonnenfeldt)

„Az elnök, Jimmy Carter úgy döntött, hogy az Egyesült Államok és Magyarország kapcsolatainak lényeges megjavítására való tekintettel visszaadjuk Szent István koronáját, amely a második világháború óta amerikai őrizetben van.” (elhangzott 1977 novemberében az amerikai Képviselőházban)

„Ez volt a kezdete országaink javuló kapcsolatainak, és Magyarország ekkor kapta meg a legnagyobb kedvezményt élvező állam státuszát az Egyesült Államoktól” (Jimmy Carter)

Pajtás Ernő a Szent Korona ládájával Heidelbergben

A magyar koronázási jelvényeknek, különösen a Szent Koronának mindig is kiemelkedő jelentősége volt történelmünk során.

Az ország szent koronája (Sacra Regni Corona) jelképezte az alkotmányos közhatalmat, a teljes állami szuverenitást. Soha nem a királykoronázások kapcsán használt egyszerű fejékként tekintettek rá. Csak a szent korona által történt megkoronázással szállt át a királyra a teljes királyi hatalom. Történelmünk folyamán többször is előfordult, hogy a szent korona hiányában más koronával koronázták meg a királyt, de a nemzet az ilyen koronázást sohasem fogadta el, ezt nem tekintette érvényesnek.

A Szent Korona kiemelt fontossága ellenére ismereteink szerint legalább 11 alkalommal, összesen 135 éven át volt külföldön. Tekintettel legitimációs jelentőségére ez még történelmi léptékkal mérve is nagyon hosszú idő. Érdekesség, hogy ezen alkalmak közül hétszer is királykoronázásra érkezett haza. A leghosszabb időt a XVI. században volt határainkon kívül. 1572 szeptemberétől 1608 novemberéig, a két Habsburg, Rudolf és Mátyás pozsonyi koronázásai között megszakítás nélkül összesen több mint 36 éven át előbb Bécsben, majd Prágában, a Habsburg-udvarban tartották a magyar felségjelvényeket.

Utoljára 1978 januárjában tértek haza a koronázási jelvények igen fordulatos körülmények között.

A Szent Korona érkezése

A koronázási jelvények kalandos tengerentúli utazása a második világháború végóráiban kezdődött. Az ereklye őrzői Magyarország német megszállását követően biztonságba akarták helyezni a Szent Koronát. Először a budai várban ásták el a nemzeti kincseket. A nyilas hatalomátvételnél ekkor kiderült és Szálasi Ferenc végül a Szent Korona jelenlétében tette le esküjét az akkorra már részben szovjet ellenőrzés alatt lévő ország vezetésére.

A Koronát rövidebb időre több alkalommal elrejtették, tartós biztonságba helyezésével csak 1944 őszén kezdtek foglalkozni. 1715 óta a koronaőröknek esküt kellett tenniük, hogy a koronát nem viszik ki az országból. Csak fenyegető veszély esetén, a nádor, illetve később a miniszterelnök előzetes tudtával szeghető ez meg. „Váratlan és nyílt veszély esetére, a veszély elmúltáig” az országon belül, ideiglenes elhelyezésre volt ekkor lehetőség.

A front közeledte miatt Szálasi november elején a Magyar Nemzeti Bank veszprémi sziklaóvóhelyére szállította a Szent Koronát. Serédi Jusztinián hercegprímás és Mindszenty József veszprémi püspök azt javasolta, hogy az ereklyéket - megakadályozandó, hogy hadizsákmánnyá váljanak - Pannonhalmán, a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alatt álló bencés főapátság épületében helyezték el. Szálasi ezt elutasította és a menekülő nyilas vezetéssel december elején a nyugati határszélre vitte a Szent Koronát. Előbb egy kőszegi óvóhelyen, majd a közeli Velem községben őrizték. A Szent Korona végül 1945. március 27-én hagyta el Magyarországot, hogy megkezdje több évtizedes száműzetését.

Az ereklyéket titokban a Salzburg mellett fekvő Mattseebe szállították. A náci kapitulációt megelőzően még sikerült elrejteni a Szent Koronát és a koronázási jelvényeket egy benzines hordóba, amit egy sziklafal tövében ástak el. Az eredeti tárolóeszközben egyedül a kardot hagyták meg a koronaórség tagjai, amit fogságba esésüket követően átadtak az amerikaiaknak.

Rövid időn belül a Szent Korona és a többi ereklye rejtekhelyét is felfedték az amerikaiaknak. A magyar koronázási jelvények a bajorországi Augsburgba, majd a Deutsche Bank frankfurti trezorjába kerültek. Az amerikaiak halogatták a végleges döntést a Szent Korona sorsáról. A washingtoni vezetés szemében is nagy tekintélynek örvendő Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek egy időben szorgalmazta, hogy azt adják át a Vatikánnak, amit komolyan fontolgattak is az amerikaiak.

Végül mégis átszállították az Egyesült Államokba, ahol a legmagasabb biztonsági szinten védett Fort Knox katonai támaszpontra került. Itt őrzik az amerikai aranytartalékok jelentős részét évtizedek óta. 4500 tonnát is meghaladja az itt tárolt aranytömbök súlya.

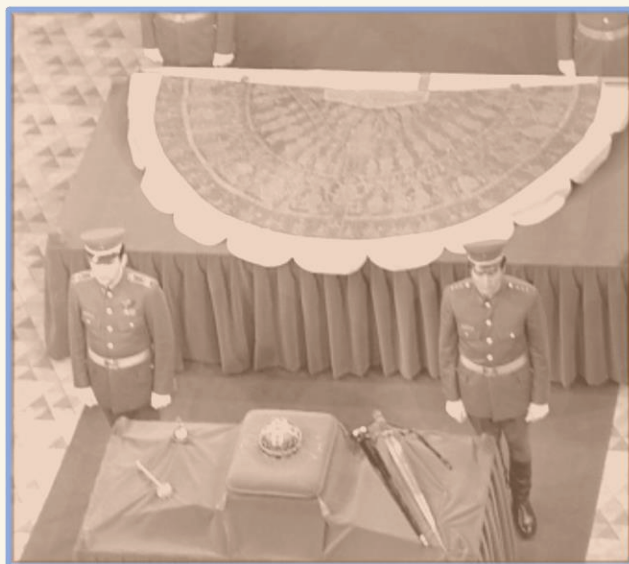
Szent Korona emlékérem

Washingtonban már az elejétől fogva nem hadizsákmányként tekintettek a Szent Koronára, hanem mint a magyar nép különleges helyzetben lévő tulajdonára, amelyet az Egyesült Államokban, mintegy „letétben” őriznek. Komolyan vették, hogy „megfelelő időben” visszaadják jogos tulajdonosának, a magyar népnek. Bár a magyar fél többször is kérte az ereklyék visszaszolgáltatását, az amerikaiak érthető okokból nem akarták visszaküldeni a koronázási jelvényeket a kommunisták kezében lévő Magyarországra. Ezt az álláspontot a magyar emigránsok jelentős része is támogatta kezdetben. Az ellenzők véleményét Ronald Reagan így fogalmazta meg: „Az elnyomás elleni rendíthetetlen küzdelem nemes magyar hagyományát tükrözi Kováts Mihály, Kossuth és napjaink élő szabadságharcosai ezreinek élete. Szent István koronájának visszaadása indokolatlan és teljesen felelőtlen sértés e hősök emléke és leleményes, tehetséges magyar-amerikai közösségünk nemzeti büszkesége ellen.”

Az 1970-es évek közepére a magyar-amerikai kapcsolatok kilábaltak abból a gödörből, amelybe 1956-ot, majd 1968-at követően jutottak.

A koronázási ékszerek visszaadására a döntést Jimmy Carter elnök hozta meg. Számára az ereklyék visszajuttatása nem politikai, inkább erkölcsi kérdés volt, hiszen azok egy nemzet múltjának, államiságának szimbólumai, amelyek távollétét jogos nem támasztotta alá nemzetközi szerződés.

Az 1978. évi visszaszolgáltatás egyszerre jelentette a hidegháború enyhülését, segítette elő a Kádár-rendszer nyugati legitimációját, ugyanakkor jelentősen bomlasztotta is. Az amerikai fél csak komoly feltételek árán volt hajlandó átadni a koronázási jelvényeket. A koronát a magyar népnek és nem az államhatalom képviselőinek szolgáltatták vissza.

Az átadási ünnepsége a Parlament kupolacsarnokában

A Szent Korona 1978. január 5-én este érkezett haza Magyarországra az Amerikai Egyesült Államok elnökének második különgépe, az Airforce Two fedélzetén. Másnap, január 6-án Cyrus Vance amerikai külügyminiszter ünnepélyesen adta át a Szent Koronát és a koronázási jelképeket az Országházban a magyar nép képviselőjében, Apró Antalnak, az Országgyűlés elnökének. Politikai és egyházi vezetők mellett Illyés Gyula költő, Varga Imre szobrász, Kocsis Zoltán zongoraművész és Szent-Györgyi Albert Nobel-díjas tudós is ott volt az átadáson. Az államvezetés részéről hiányzott Kádár János, aki a korabeli diplomáciai feljegyzések szerint az amerikaiak kifejezett kérésére maradt távol a ceremóniától. Ez fontos volt Washingtonnak, hiszen nem akartak gesztust gyakorolni egy kommunista vezetőnek. De meg kell jegyezni, hogy mindez Kádárnak sem volt ellenére.

A Szent Korona átadásának napján Liszt Ferenc Koronázási miséje hangzott fel a Mátyás-templomban. A tévé csak kétórás késéssel „közvetítette” a történeteket, ha netán valami olyasmi hangzana el az amerikai beszédek között, amit jobb, ha nem hall a dolgozó nép.

A Szent Koronát a Magyar Nemzeti Múzeumban helyezték el. Az Országgyűlés által 1999. december 21-én elfogadott törvény értelmében 2000. január 1-jén ünnepélyes keretek között (a jogarral és az országalmával együtt) a Parlament kupolacsarnokába került, a nagyközönség itt is folyamatosan megtekintheti. A koronázási palást továbbra is a Nemzeti Múzeumban látható.

Január 15.

A Magyar Feltámadás, az irredenta szoborcsoport felavatása

„A háború fegyverei elhallgattak, szólaljanak meg a múzsák. Lelkesítsenek, acélozzák meg a lelkeket, az elszakított magyar földekre vigyenek reményt és kitartást, a megmaradt magyar földeken élesszék a hazaszeretet tüzét” (Horthy Miklós a „Vérző Magyarország” című antológia bevezetőjében)

„Ez a hely a nemzet búcsújáró helye” (Urmánczy Nándor)

„Nincs Európa nemzetei között egy sem, amelynek mélyebb nemzeti érzése volna, mint a magyarnak, kinek számára országa feldarabolása végtelen bánatnak a forrása. E mérhetetlen fájdalom viharos tiltakozással párosulva a szülője az új nemzeti szoborműveknek, amelyeket nemrégiben Budapesten emeltek”.

1921. január 16-án avatták fel a Szabadság téren az irredenta szoborcsoportot, vagy alternatív nevén a Magyar Feltámadás szoborcsoportot. A dátum, arra emlékeztet bennünket, hogy egy évvel ezelőtt ezen a napon hangzott el Magyarország védelmében Apponyi Albert beszéde.

Előzmények

Az igazságtalan békeszerződés következtében jelentős területeket és népességet veszített Magyarországon a békediktátum azonnali és heves ellenkezést váltott ki a társadalom minden rétegéből. Nem szükséges érveket keresni ahhoz, hogy megértsük: az ország tragédiaként élte meg területe kétharmadának elvesztését. A magyar társadalom minden szintjén elemi erővel tört fel az egykor birtokolt területek visszaszerzésének igénye. Pomogáts Béla írta a 'Trianon és a magyar irodalom' című könyvében: „Trianon - Mohács óta - a legfájóbb sebet ejtette a magyar nemzet testén, és teljesen természetes dolog volt az, hogy a Trianon utáni korszak magyar közvéleménye, nemcsak a hivatalos politika, hanem a szellemi élet és a magyarság legszélesebb tömegei sem fogadták el, fogadhatták el a diktatórikus békerendszer minden következményét.” Villámgyorsan született meg a magyar irredenta kultusz, nyugodtan mondhatjuk, hogy a magyar irredentizmus egyidős magával a trianoni békediktátummal. A Magyar Hiszekegy a mindennapok részévé vált, a magyarság úgy érezte, Krisztus szenvedéseit róttá rá a sors. Pejoratív, megbélyegző jelentést csak az 1945 utáni történetírásban kapott, amelynek lényege, alapvető feladata a Horthy-rendszer megbélyegzése, egyértelmű, minden mérlegelést elutasító elítélése volt. Abban az időszakban azonban ez nem számított másnak, mint a nemzeti szellem legtisztább érvényesülésének.

A szobrok leleplezése Budapesten január 16-án

Az irredenta olasz eredetű szó (irredento), „meg nem váltott, föl nem szabadított” (föld) a jelentése. Az Itália egyesítéséért harcoló XIX. századi olasz egységmozgalomról kapta a nevét. Az egy nép által lakott földek egy országban való egyesítését kívánó mozgalmak összefoglaló megnevezése. Az irredentizmus politikai törekvése történelmi jogokra vagy nemzetiségi összetartozásra épül, az akaratuk ellenére idegen hatalom uralma alá került népek, területek anyaországhoz való visszacsatolása. „Az olasz irredentizmus egyszerűen a faji együvé tartozás harcos eszméjét jelentette az anyaország és az olasz nyelvű ama tartományok között, amelyek szerintük idegen járom alatt nyögtek. Olyan érzés volt ez az olasz irredentizmus, mint amikor a gyermekeitől elszakított anya a gyermekei után vágyódik s viszont ezek az anyjuk után esengenek.” - írta Nagy Emil a „Vérző Magyarország” című antológiában.

Gyors terjedését elősegítette, hogy számos, már egyébként is erős közösségi identitáshoz kapcsolódott, s hívó szavai - mint például a nemzet újra egyesítése, a magyar egyházak és híveik felszabadítása, a nyugati civilizáció fontos bástyájának visszavétele, a helyi közösségek régi életviszonyainak helyreállítása vagy a családok újra egyesítése - tömegeket szólítottak meg.

Az érzéseknek pedig látható formát kellett adni. Emlékezni és emlékeztetni kellett, valamint példát mutatni, és erre a legalkalmasabbak a művészetek voltak.

Az Irredenta szobrok felavatása után az irredenta zászlót a Bazilikába viszik. Bal szélen a főszervező, Urmánczy Nándor

A trianoni békediktátum aláírását követő esztendőben, 1921-ben jelent meg Kosztolányi Dezső szerkesztésében a „Vérző Magyarország” című antológia, amelyben az ország tollforgató értelmiségének színe-java vallotta meg gondolatait, érzéseit az esszéekben, elbeszélésekben, emlékezőkben, versekben az országcsönkítés traumájáról. Az antológia alaphangját Herczeg Ferenc alábbi, programot adó kiáltványa adta meg. Kár, hogy a jóslat lényegében tőlünk független része valósult csak meg, a kifejezetten rajtunk múló „egységes, művelt, munkás magyarság” képe sajnos csak álom maradt.

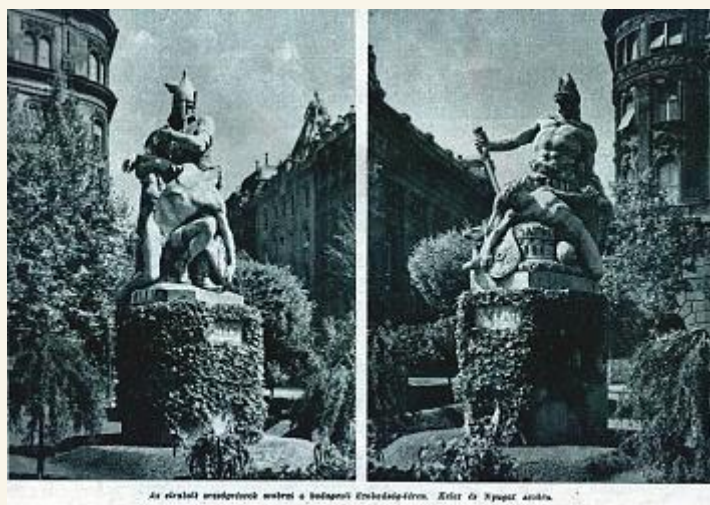
A magyar irredentizmus középpontjában a történelmi Magyarország, vagy a leggyakoribb megnevezésekkel „Nagy-Magyarország”, „Szent István-i birodalom”, „Szent Korona országai”, „Árpádok országa”, „Hungária” visszaállítása állt. Míg az előbb említett mozgalmak évszázados igényeket fogalmaztak meg, a célok és a hivatkozási alap is gyakran a múlt kódébe vezett, addig Magyarországon egy azonnali válasz volt az ország megcsönkítésére. Gyors terjedését elősegítette, hogy számos, már egyébként is erős közösségi identitáshoz kapcsolódott, s hívó szavai - mint például a nemzet újra egyesítése, a magyar egyházak és híveik felszabadítása, a nyugati civilizáció fontos bástyájának visszavétele, a helyi közösségek régi életviszonyainak helyreállítása vagy a családok újra egyesítése - tömegeket szólítottak meg.

A négy szobor

Ilyen előzmények után érthető, hogy alig több mint hét hónappal a békediktátum kihirdetése után Urmánczy Nándor, 'a megalkuvás nélküli magyar' kezdeményezésére már állt a budapesti Szabadság téren az Irredenta szoborcsoport. Már felállítása pillanatában ezen a néven nevezték. Alternatív neve Magyar Feltámadás szoborcsoport.

A szoborállítás gondolata gyakorlatilag már a trianoni döntéssel egy időben megszületett. Kertész K. Róbert neves építész, miniszteri tanácsos - a gondolat szülőatyja - biztos kézzel választotta ki a terv megvalósítására legmegfelelőbb szobrászművészeket Sidló Ferenc, Kisfaludi Stróbl Zsigmond és Pásztor János személyében. Az építészeti terveket - beleértve a szobrok posztamensének megtervezését - Kismarty-Lechner Jenőre bízta. A szobrok az elcsatolt területeket szimbolizálták, és azt, hogy ha a trianoni határokat átlépjük, minden irányban a történelmi Magyarország területén vagyunk. Ezért természetes volt, hogy a szobrok a négy égtájról kapják a címüket.

A Szabadság tér északi félköríves járdaszigetein 1921. január 16-án hetvenezer ember jelenlétében avatták fel az elszakított országrészeket jelképező szoborcsoportot. A nagyszabású és megható ünnepségen ott voltak a nemzetgyűlés és a törvényhatóságok tagjai, az egyetemek és az egyházak képviselői - azonban a

teret azok az egyszerű polgárok töltötték meg, akik jelenlétükkel tiltakoztak a békediktátum ellen. A szoboravató beszédet Urmánczy Nándor, az irredenta mozgalom emblemikus alakja tartotta. A nagyszabású ünnepségen Zadravecz István tábori püspök megszentelte azt az irredenta zászlót, melyet ezt követően a Szent István-bazilika szentélyében helyeztek el, és ezután minden évben körbehordozták a húsvéti feltámadási körmeneten.

A négy szobor a magyar fájdalom szobra, amely a kifosztott és megalázott Magyarország hitét és reményét igyekezett kifejezni.

A négy szobor a Szabadság tér északi, félköríves részén állt, ívükkel kissé megidézve a Kárpátok hegylánca által övezett történelmi Magyarországot. Méretüket tekintve körülbelül háromméteres főalakok álltak a valamivel alacsonyabb posztamenseken. Nyugat, Kelet és Dél szobra kétalakos, míg Észak szobra háromalakos kompozíció volt.

A négy, egymástól elszakított járdaszigeten felállított szobor a négy égtájról kapta nevét, jelezve az ország minden égtáj felé történő megcsonkítását. Az egyes kompozíciók romantikus, hősi beállítások variációi voltak, melyeken duzzadó izomzatú héroszok, erőteljes férfiak, illetve védelemre szoruló nők és gyermekek, továbbá a magyar történelmi hagyomány szimbólumai fejezték ki a tragédiát és a nemzeti ellenállást. A szobrok elé szomorúepreket (*Morus alba* 'Pendula') ültettek, a talapatokat pedig borostyánnal (*Hedera helix*) futtatták be. Mindkét növény a bánatot jelképezi, temetők gyakori növényei.

A négy égtájat szimbolizáló szobor anyaga műkő volt. Az egyáltalán nem értékes és legfőképp nem maradandó anyag a háború utáni évek szegénysége, anyagbeszerzési nehézségei mellett bizonyosan azt a hitet is tükrözte, hogy a trianoni igazságtalanságot nem fogadhatta el az ország hosszan tartó állapotnak.

Az Irredenta szoborcsoport különlegessége, hogy a harci szellem, a trianoni ítélettel szembeni dac és bosszúvágy kétségtelen hangsúlyossága mellett az utódállamokkal szembeni harc helyett Magyarország fölényére és összetartó erejére helyezte a hangsúlyt a Kárpát-medencében. A szomszéd népek megjelenítésében a szobrok a magyarság szempontjából pozitív elemeket igyekeztek kiemelni odafigyelve egy-egy szomszéd nemzetre.

Felvidék (Észak) Készítette Kisfaludi Stróbl Zsigmond.

A négy égtájat megjelenítő szoborcsoporton belül így a főalakokat Magyarország jórészt harcias kompozíciókban megalkotott szobrai jelentették, hangsúlyozva a felbomlott ország Kárpát-medencén belüli „misszióját”, vagyis a szomszédos országrészek népeinek a védelmét.

Az emlékmű főalakja a három méter magas, keresztre feszített Hungária. A hozzásimuló fiú a tót nemzet ragaszkodását jelképezi az anyaországhoz. A kettő egységét kivont karddal előretörő kuruc alakja védi, emlékeztetve arra, hogy a magyar szabadságért Rákóczi hadaiban tótok is küzdöttek. A vitéz és a kisleány egy irányba néznek, a közös irány nyilvánvalóan azonos célokat feltételez.

Erdély (Kelet) Készítette Pásztor János.

A magyar őserőt megtestesítő Csaba vezér sisakos, erős férfialakja emelkedik védőn az elalélt, szenvedő ifjú fölé. Megpróbálja kiszabadítani a kopjafához láncolt, bilincsekbe vert, az elszakított országrészt szimbolizáló jelképes elalélt férfialakot, aki kezében Erdély címerét görcsös reménységgel szorítja. Erőtéljes és hatásos mű, amelyben az erő és az energia hiánya drámai kontrasztot teremtett.

Délvidék (Dél) Alkotó: a délvidéki születésű Szentgyörgyi István.

A négy szobor közül Dél az egyetlen nem harcias kompozíció. Szentgyörgyi István békét, az összetartozás meghittségét és a jól végzett munka elégedettségét sugárzó alkotása kicsit visszarepít minket a Trianon előtti időkbe, az érett búzakalász jelképezte jobb korba. A védelmezés motívuma itt is meghatározó, a magyar férfialak karddal és a magyar címerrel díszített pajzzsal kel a Délvidéket jelképező sváb leány védelmére.

Alpokalja (Nyugat) Alkotó: Sidló Ferenc

Az ifjú az elszakított nyugati vármegyéket jelképezi. Térdre hullva borul a magyar Szent Koronára, s míg jobbjaival az ország testéről leszakadni készülő nyugati vármegyék címerpajzsát öleli magához, addig baljával görcsösen kapaszkodik a nagy magyar kettőskeresztes pajzsba. Fölötte áll Hadúr alakja, kezét nyugtatva az ifjú címert szorító karján, jobbában védően tartva a nemzet pallosát. Arcán kemény dac, hit és önbizalom. Lábainál szárnyait repülésre tárva a Turul.

A tér nem sokkal később még egy alkotással gyarapodott: az EreklYES országzászlóval, amelyet 1928. augusztus 20-án avattak fel.

A szoborcsoport túlélte a második világháborút, 1945. augusztus elején még a helyükön álltak a szobrok. A II. világháború utáni politikai berendezkedés azonban nem tudott azonosulni a szoborcsoport eszmeiségével, ezért 1945 augusztusában a szobrokat eltávolították a térről. Néhány évig a Szent István Bazilika pincéjében őrizték, később valószínűleg megsemmisítették őket.

Január 22.

A magyar kultúra napja

„Ne legyen kultúra magyarság és magyarság kultúra nélkül.” (Kodály Zoltán)

„A magyar kultúra örök harc a hagyomány (népi műveltség) és a nyugati kultúra között. Béke csak úgy lehet, ha a népkultúra nő fel magas kultúrává, saját törvényei szerint, Európától csak azt veszi át, ami erre kell, s ezt is szervesen magába olvasztja...” (Kodály Zoltán, 1939)

„Kultúra annyi, mint tanulás; megszerezni, színvonalon tartani nehéz, elveszteni könnyű.” (Kodály Zoltán)

„A nemzet kultúrája nem lehet senkinek a személyes tulajdona, hanem közös tulajdon. Rontani, rombolni, pusztítani lehet, de építeni csak olyan állam képes, amelynek polgárai szabadon beszélnek egymás között, hogy mit helyes és mit helytelen gondolniuk és cselekedniök, s a versmértéket nem a süket önkény, hanem az én hallásom szabja meg. Ahol az én, te, ő, mi, ti, ők rendje egyszerre, de nem egymás ellenében uralkodik.” (Nádas Péter)

„Kultúra annyi, mint tanulás; megszerezni, színvonalon tartani nehéz, elveszteni könnyű.” (Kodály Zoltán)

„A kultúra nem azt jelenti, hogy fogkeféd van és meg tudod indítani a gramofont. A kulturált ember látni és érezni tudja a szépet és a jót.” (Wass Albert)

„A műveltség nem ünneplőruha, amelyet hordani kell. A műveltség a helytállás segédeszköze, a kifejezés szerszáma, a vállalkozás fegyverzete.” (Németh László)

„Egy nemzet annyit ér, amennyit kultúrájának súlya, mélysége vagy magassága. Kultúrájának a fokmérője pedig mindig saját művészete volt és lesz...” [Rudnay Gyula]

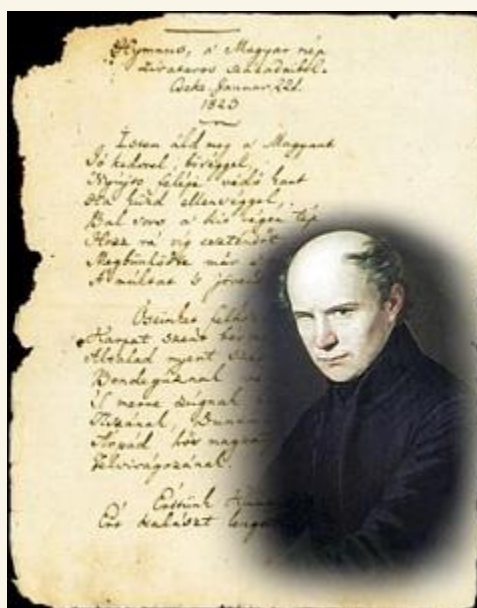
„Verj bilincsbe egy népet,
vedd el ruhájukat,
tömd be szájukat,
még mindig szabad marad.
Vedd el munkájukat,
az útlevelüket,
az asztalt, amiről esznek,
az ágyat amelyben
alszanak, még mindig gazdagok.
Egy nép akkor válik szegénnyé és
rabbá, amikor ősei nyelvétől
fosztják meg:
akkor mindörökre elvesz.”
(Ignazio Butitta szicíliai költő
Lingua e Dialetu című verséből)

A magyar kultúra napját 1989 óta ünnepeljük, annak emlékére, hogy Kölcsey Ferenc ezen a napon fejezte be a Himnusz megírását. A kultúra napjának

megünneplésének gondolata ifj. Fasang Árpád zongoraművésztől, a későbbi kultúr-diplomatától származik, aki így fogalmazott: „Ez a nap annak tudatosítására is alkalmas, hogy az ezeréves örökségből meríthetünk, és van mire büszkének lennünk, hiszen ez a nemzet sokat adott Európa, a világ kultúrájának. Ez az örökség tartást ad, ezzel gazdálkodni lehet, valamint segíthet a mai gondok megoldásában is.” „Kultúránk tesz felismerhetővé bennünket, ezért nagy felelősség, hogy miként ápoljuk, és milyen párbeszédet folytatnak a közönséggel, illetve egymással a művészeti szcéna szereplői.” - hirdeti Hegedűs D. Géza. Nagy a felelősség, hiszen „A haza szűnik meg, ha megszűnik a centrum, az a kultúra, amelybe az ember beleszületett.” - mondotta Oravecz Imre.

A Nemzeti Múzeumban őrzött kézirat szerint Kölcsey Ferenc 1823-ban ezen a napon fejezte be a Himnusz megírását Szatmárcsékén, (a kéziraton csak ennyi áll: Cseke, 1923. január 22.) és erre az eseményre emlékezve e napon ünnepeljük a Magyar Kultúra Napját.

Ilyentájt sokkal nagyobb hangsúlyt kapnak a kulturális rendezvények, és egy-egy program, esemény kapcsán sokan, sokféle módon próbálnak átadni, megmutatni valamit kulturális, művészeti életünk értékeiből.

A költemény megírása előtt is volt a magyarságnak összetartó, kollektív imádsága a nép ajkán őrzött énekekkel, még ha nem is minden időszakban és nem mindig azonos belső erővel bírt is. Az anyanyelvű művelődés kialakulásával a magyar sajátosságoknak megfelelően - egymás mellett, néha egymással versenyezve és összeütközve - létezett a magyar műveltségnek egy protestáns és egy katolikus változata. A hagyomány szerint Bocskai István hajdúi harcba indulva a CX. zsoltárt énekelték, s később úgy tartották számon, mint a magyar reformátusok első számú énekét. A katolikus magyarság néphimnusza a Boldogasszony Anyánk és az Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga kezdetű ének volt. Az előbbi szerzője Lancsics Bonifác dömölki bencés szerzetes volt. A dal első írásos dokumentációját 1712-re vagy 1713-ra teszik. Az evangélikusok első számú éneke pedig az „Erős vár a mi Istenünk” kezdetű Luther ének volt. Népszerű volt - a hatóságok által többször

betiltott - ún. Rákóczi-nóta is. Ez utóbbit Hector Berlioz és Liszt Ferenc is megzenésítette. De megemlíthetjük itt a Székely Himnuszt is a későbbi időkből.

A költemény műfaja óda, azon belül himnusz.

A himnusz (a görög 'dicséret, magasztalás' szóból) költői és liturgikus műfaj, az ódai műfajcsoport tagja, melynek tárgya és alkalmá valamilyen istenség, esetleg elvont eszme, természeti erő vagy isteni tulajdonságokkal felruházott ember dicsérete. Az egyik legősibb lírai műfaj, a mitikus világképű kultúrákban mindenhol fellelhető.

A himnuszköltészet a középkorban élte virágkorát, része lett a vallási szertartásoknak, érintkezett az imaformákkal, és elősegítette a rímes-időmértékes verselés fejlődését.

A himnusz a későbbi korokban már nem csak vallásos tartalmakat fejezett ki, hanem bármely bölcséleti mondanivalót; és a hagyományos szerkezeti keretek is fellazultak. Így végül az ódával csaknem azonos jelentésű fogalommá vált: szárnyaló lendületű költemény, amelyet szinte bármely tárgy, téma - elvont eszme, természeti jelenség, kiváló tulajdonságú ember, egy ország - magasztalására írhattak.

Himnuszunk zenéjét Erkel Ferenc, zeneszerző és karmester szerezte 1844-ben, amikor a nemzeti dal zenéjére kiírt pályázatot megnyerte, és Egressy Béni zenésítette meg. 1844-ben a budapesti Nemzeti Színház mutatta be. Az ősbemutató után a Honderű tudósítója ezt írja: „Most csak az van hátra, hogy Erkelünk' gyönyörű himnusát többször adassék alkalom hallani, megismerni, megtanulni, annak jelessége kezeskedik, hogy az nem sokára a legnagyobb népszerűséget vívandja ki magának, s valódi magyar néphymnussá válandik.” (Honderű, 1844. július 6.) Az ország törvényileg elfogadott himnusza azonban csak 1903-ban lett. A szocializmus idején Rákosi Mátyás pártfőtitkár megbízta Illyés Gyulát és Kodály Zoltánt egy másik, „szocialista” himnusz szerzésével, amely szerinte a címerhez hasonlóan, - változtatásra szorult. Kodály Zoltán megjegyzése erre annyi volt: „Minek új? Jó nekünk a régi himnusz.” Ezzel az új himnusz témája lekerült a napirendről.

Ilyen Himnuszt egyetlen európai nép sem mondhat magáénak, mint amelyet nekünk hagyott örökül szatmárcsekei magányában a 33 éves Kölcsey. A reformkor talán legnagyobb költője versének - eredetileg - hosszabb címet adott: Hymnus - A magyar nép zivataros századaiból - mely vers nemzeti himnuszunkká, azaz egy közösség identitását kifejező énekké vált, s amelyet minden magyar ember elérzékenyülve és mélységes, szent áhítattal hallgat. Himnuszunk nem éltet királyt, uralkodót vagy más történelmi hőst. Európában talán egyedülálló módon ez egy közbenjáró imádság: „Isten áldd meg a magyart!” Himnuszunk az évszázadokon át szorongatott, kétségbeesett nép imádsága a magyarok megtartó Istenéhez.

A Nyugat 1923. évi 4. számában Krúdy Gyula így ír a Himnuszról „... a Himnusz, amely századok méltóságteljes áhítatát és imádságát éppen úgy tartalmazza, mint azt a fenséges pátoszt, amellyel a tizenkilencedik század szónokai magával az úristennel is dikcióznak a nemzet ügyéről. Magyarok imádsága lett, mert éppen úgy ágaskodik soraiban a nemzet napkeletről hozott büszkesége, mint a Duna-Tisza közén vállalt keresztényi alázatossága leborul. A költő Kölcsey írhatott irodalmilag

értékesebb verseket, de a magyar rétorok legeleje nem adhatott ki lelkéből hatalmasabb nemzeti hangot."

Budakeszi - Himnusz szobor

A kultúra fogalma nem pusztán a humán műveltségre, olvasottságra, nyelvre, színházra, zenére terjed ki. Beletartoznak mindazon értékek amiket az ember, az emberi társadalom teremtett eddigi léte folyamán. Kiterjed mind a szellemi, mind a tárgyasult környezetünkre, amelyek együttesen adják a kultúra egészét. Vagyis a magyar kultúra egészébe beletartoznak mindazon értékek, amit a magyarság teremtett - államhatároktól függetlenül - szellemiekben, s tárgyasult formában fennállásunk óta. A magyar kultúra igazi tartalmát az irodalom, költeményeink, a zene, a történelem, a múltunk és hagyományaink mellett az anyanyelvünk, a magyarságtudatunk, értékeink, és emberségünk adja. Az évfordulóval kapcsolatos megemlékezések alkalmat adnak arra, hogy nagyobb figyelmet szenteljünk évezredes hagyományainknak, gyökereinknek, nemzeti tudatunk erősítésének, felmutassuk és továbbadjuk a múltunkat idéző tárgyi és szellemi értékeinket. A Magyar Kultúra Napja előtt leginkább a magyar nyelv szeretetét, tiszteletét kifejező költeményekkel tiszteleghetünk, melyekre szép példákat találhatunk a magyar nyelv napja oldalon.

Január 29.

Civitas Fortissima

„Hogy mi lehetett volna, ha követőkre talál és minden város bátran sarkára áll. Hát csak szolgáljon példaként, hirdessük tetteket, hegyeket mozdít el a hazaszeretet.”

A XX. századi magyar történelem sorsfordítója az a rövid esztendő, amely alatt három rendszerváltás játszódott le és az ország elvesztette területének kétharmadát. 1918 őszén még csekély reguláris erő is képes lett volna megvédeni a történelmi határokat, az ország akkori vezetése mégis megalázó és áruló módon visszavonult az antant által kijelölt újabb és újabb vonalak mögé. Károlyi Mihály csak 1919 januárjában kezdte felismerni politikája tragikus következményét. Ekkor azonban a csehek már elérték a történelmi Nógrád vármegye északi részét. Az első nógrádi várost, Losoncot 1919. január 3-án foglalták el. Éjszaka, kivilágítatlan vonaton támadtak Losoncra, ahol a legkisebb ellenállással sem találkoztak. Először a pályaudvart, majd a stratégiai pontokat szállták meg. A laktanyában alvó, többszörös létszámú magyar katonaságot lefegyverezték. A (A váratlan rajtaütést a cseh és szlovák irodalom ugyanolyan bravúrnak tekinti, mint magyar szemszögből mi a balassagyarmati „csehkiverést”.) Egy hétre rá pedig megszállták Hont vármegye székhelyét. A megszállók komoly ambíciókkal keltek át a demarkációs vonalat képező folyón, ugyanis szemeik előtt már Aszód, Miskolc és Gyöngyös elfoglalása és a térség gazdag szénmedencéjének meghódítása lebegett, de legalábbis arra törekedtek, hogy addig nyomuljanak előre, ameddig csak lehetséges. Terveik megvalósításához első lépésben az Aszód-Balassagyarmat-Ipolytarnóc-Losonc vasútvonalat akarták elfoglalni. A csehek számára ugyanis kiemelt jelentőségű volt a fontosabb vasútvonalak megszerzése. Újonnan létrejövő országuk csekély észak-déli kiterjedésével szemben kelet-nyugati irányban hosszan elnyúlt, a gazdasági vérkeringést csak a vasúthálózat biztosíthatta. Ezért szerették volna megszerezni a Balassagyarmatot is érintő Ipoly menti vonal feletti rendelkezést. A település fontosságát növelte Salgótarján közelsége is, ahol a korabeli Magyarország egyetlen jelentősebb szénmezőjét találhattuk. A szénmező megszerzése a csehek stratégiai tervei között is szerepelt, amihez a Balassagyarmat-Losonc közötti vasút a felvonulási útvonalat jelenthette volna. Salgótarján megtartása a magyarság számára is létkérdés volt, mert innen származott az ország ipari üzemeit működtető és a lakosság fűtésigényét kielégítő szén döntő többsége. Ennek ellenére a Károlyiékát képviselő Rákóczi István kormánybiztos kezdetben a szerveződő fegyveres ellenállás megakadályozására törekedett. Károlyi minisztereitől ez nem is volt meglepő. Emlékezzünk csak Linder Béla hadügyminiszterre(!), aki 1918. november 2-án a következőket mondta a budapesti helyőrség tisztjeinek: „Nem kell hadsereg többé...! Soha többé katonát nem akarok látni!” És így is lett!

Az Ipoly-menti harcok résztvevői a dejtári vasútállomáson

A salgótarjáni szénmezők közvetlen veszélyeztetettsége azonban kényszerhelyzetbe hozta a hadügyi kormányzatot: „A csehek ezen előnyomulása Salgótarjánt veszélyezteti. Az ország ezen utolsó teljesítőképes szénbányájának elvesztése a Magyar Népköztársaság szempontjából kiszámíthatatlan következményekkel járna [...] Salgótarján ezért minden eszközzel (ha harc árán is) tartandó.” Vagyis miközben Salgótarján védelméről igyekeztek gondoskodni, de ugyanevvel a mozdulattal magára hagyták az Ipoly vidékét.

1919. január 14-én a megszálló cseh csapatok parancsnoka felszólította az Ipoly túlsó partján fekvő vasútállomást biztosító magyar őrséget, hogy délután öt óráig hagyja el a felállítási helyét, mert azt birtokba fogják venni. Indoklása a későbbiekben is sokat hangoztatott, hamis érvekre alapozódott: az antant a vasútvonalat jelölte ki új demarkációs vonalként, „a francia kormánytól parancsot kapott, hogy az ipolysági vasúti állomást azonnal szállja meg [...] véráldozat árán is”. Az akkori magyar kormány behódolást sürgető felszólításának megfelelően a városi képviselő-testület küldöttsége már január 14-én kivonult a vasútállomásra a csehek fogadására, hogy biztosítsák a megszállás békés lebonyolítását. A Balassagyarmatra érkező cseh vezetők érzékeltették a város lakosságával, hogy Nógrád székhelyét a Csehszlovák Köztársaság részének tekintik. A január 15-i cseh bevonulást követően Balassagyarmaton is hasonló forгатókönyv szerint játszódtak le az események, mint a történelmi Magyarország bármelyik elcsatolt városában: a megszálló csapatok a laktanya, a posta és a vasútállomás elfoglalásával biztosították uralmukat. Annak ellenére, hogy Balassagyarmat lakosságának túlnyomó része magyar volt, a bevonuló katonaság kimondta a terület „önkéntes” csatlakozását a megszülető Csehszlovákiához. Szimbolikus módon lecserélték a közintézmények magyar feliratát, nem engedték be a város területére a budapesti újságokat, a fővárosba nem indulhattak vonatok. Január 25-én a megszálló hatalom Bazovszky Lajos személyében zsupánt állított az Ipolyon túli területek élére, hogy átvegye a közigazgatás irányítását. Ezután pedig a csehek első és legfontosabb teendője a városvezetés csehszlovák hűségére kényszerítése lett. Azonnal nekiláttak az impériumváltás megszervezésének. A város lakosságának jelentős része községi és állami közalkalmazott volt és számukra Losonc példája egyértelműen mutatta, hogy

a csehszlovákok hatalomátvétele egyben az ő elbocsátásukat, illetve kiutasításukat is maga után vonhatja. Úgy látszott, hogy a teljes „meghódoltatás” már csak idő kérdése.

Civitas fortissima szobor

De a város lakói ellenálltak a megszálló cseh intervenciós csapatoknak, és a magyar kormány behódolást sürgető felszólítása ellenére fegyveres felkeléssel verték ki az idegen megszállókat. A csehek kiverésének gondolata a vasutasok fejében fogant meg. Gyűlésezni kezdtek az Ipartestület és a Szociáldemokrata pártkör helyiségeiben. Ennek hatására a megszálló egység parancsnoka katonai igazgatást vezetett be. Kényszerrel állította munkába a dolgozókat, fenytéseket alkalmazott. Ez végleg felháborította a nemzeti érzelmeikben már egyébként is vérig sértett magyar vasutasokat.

Tisztviselők, a frontot megjárt katonák és civilek egy ütőképes dandár és az ellenállás megszervezésében látták a kiutat. Voltak olyanok is, akik Wilson amerikai elnökre hivatkozva, Kassa példáját követve, egy „Palóc Köztársaság” kikiáltását készítették elő.

Január 27-én történelmi gyűlésre került sor a vármegyeházán. A rendezvényen a balassagyarmati társadalom szinte valamennyi rétege képviseltette magát. Az itt nagy számban megjelent állami és városi közalkalmazottak, tisztviselők, tanárok, postások, fegyőrök, pénzügyőrök, rendőrök, vasutasok- egyhangúan kinyilvánították, hogy nem hajlandók felesküdni a csehszlovák államra. „[...] mi valamennyien felesküdött alkalmazottai vagyunk a MÁV-nak és magyar honpolgárok vagyunk.” A lelkesítő, nemzeti ellenállásra buzdító beszédek után egy jelkép értékű kézfogásra került sor. Pongrácz György vármegyei főjegyző és a szociáldemokrata Schuch István mozdonyvezető kézzorítása két eltérő politikai felfogás szövetkezését jelentette a közös cél érdekében. Rákóczi István kormánybiztos vezetésével a helyi tisztviselők titokban fogadalmat tettek, hogy szembeszegülnek a megszállókkal, a következő két napban pedig megszervezték a

cseh katonák kiűzését. A vasutasok küldöttséget menesztettek a közeli Magyarnándorba, az ott állomásozó katonaság vezetőihez, Bajatz Rudolf és Vizy Zsigmond századosokhoz, segítségüket kérve a cseh megszállók kiveréséhez.

Civitas fortissima szobor képeslap

Az ellenállás megszervezéséhez komolyabb propagandára nem is volt szükség, hiszen a csehszlovák uralom két hétben elszenvedett diszkriminatív intézkedések, a magyar közalkalmazottak elbocsátása és a többségi etnikum háttérbe szorítása miatt a társadalmi feszültség már amúgy is a tetőpontjára hágott. A lakosság nagy része ennek megfelelően ellenszegült a csehek lefegyverzési parancsának, január 29-én pedig az addig rejtegetett puskákat és egyéb fegyvereket is a megszállók ellen fordította.

1919. január 29-én Bajatz és Vizy századosok csapatai, kiegészülve a balassagyarmati vasutasokkal, hajnalban támadást intéztek a csehszlovák katonaság ellen. A laktanya elleni akció sikeresen indult. Bajatzéknak véres harc árán sikerült feljutniuk az épület emeletére. A 16-os honvédek különítménye Vizy Zsigmond vezetésével a főbejárat felől rohamozott. Ők is sikerrel behatoltak az épületbe és feljutottak az emeletre, itt azonban zavar támadt a két csoport között, és a támadók visszavonultak, előbb védőállásba, majd állomáshelyükre, Magyarnándorba. A laktanya elleni sikertelen akció hírére a város előljárósága megkezdte a polgárság szervezését. Huszár Aladár másodfőjegyző lett a városparancsnok. A lakosok - köztük a gimnázium diákjai -, hogy elhitessék a csehekkel a katonaság jelenlétét, a környező háztetőkről, épületekből lőtték a kaszárnyát. Délután Böhm hadügyminiszter rendeletére, Balassagyarmatra érkezett az iglói géppuskás tanfolyam egyik egysége. A csehszlovák katonák megadták magukat. A balassagyarmati harcok hírére az Ipoly teljes hosszában megindultak a magyar csapatok. A következő napon felszabadult a folyó teljes bal partja.

Balassagyarmat hős lakói a fegyveres ellenállást megtiltó kormány akaratával szembeszegülve vállalták a harcot. Semmi önző cél nem vezérelte őket, csupán a szülőföldjüket akarták visszaszerezni, amelyet igazságtalanul elvettek tőlük. Tettüket ezért tarthatjuk a katonai vitézség, a hazaszeretet és a nemzeti összefogás példájának.

Jóllehet, a város visszavétele után több hadi cselekmény nem történt a térségben, a január 29-i hősi helytállás elegendőnek bizonyult ahhoz, hogy a csehek ne próbálkozzanak többet a folyón való átkeléssel, és végleg feladják a borsodi szénmedence meghódítására vonatkozó elképzeléseiket. A vasutasok, polgárok és katonák bátorságának köszönhetően a város a trianoni béke után is Magyarország része maradt.

Az 1919. január 29-i események hősei előtti tisztelgés a polgári összefogás, a katonai vitézség és a hazaszeretet balassagyarmati ünnepévé vált. A várost később a „legbátrabb város” néven emlegették. A cseheket kiverő hősök emlékét a város évtizedeken át híven ápolta. Az ünnepnek csupán a kommunizmus évtizedei alatt nem volt helye a megemlékezések sorában.

A rendszerváltás után aktivizálódó patrióták kezdeményezésére az Országgyűlés 2005-ben törvényben is megemlékezett a lakosság helytállásáról. A Civitas Fortissima megtartása ugyanakkor komoly tanulságokkal is szolgált az utókor számára, hiszen Balassagyarmat példája kiválóan megmutatta, hogy a történelmi Magyarországot feldaraboló utódállamokkal szemben még egy ilyen elszigetelt és kevés vérontással járó akció is komoly sikereket eredményezhetett (volna). E hősi ellenállásnak állít emléket a balassagyarmati emléktábla.

„Az Országgyűlés fejét hajt Balassagyarmat lakóinak és védőinek az 1919-es támadás idején a város hősiességében tanúsított bátor magatartása előtt, ezért az alábbi törvényt alkotja:

1. § Az Országgyűlés Balassagyarmat védőinek tántoríthatatlan bátorságát örök emlékezetül törvénybe iktatja.

2. § Az Országgyűlés Balassagyarmat városnak a „Legbátrabb Város” („Civitas Fortissima”) címet adományozza.”

(Részlet a 2005. évi XXXIX. törvénycikkből)

Kárpátia: Civitas Fortissima

Tudjátok meg emberek, hogy jövőtök felől ti magatok, nem pedig mások döntenek. S hogy volt egy város, ki kezébe vette sorsát. Fegyverek ordító hangján szólt az igazság,

nem hajtott fejet a nagyhatalmak előtt, saját földjéért vitézül küzdött. **Hogy mi lehetett volna, ha követőkre talál és minden város bátran sarkára áll. Hát csak szolgáljon példaként, hirdessük tettüket, hegyeket mozdít el a hazaszeretet.**

Letűnt idők, beszédes tanúja Civitas Fortissima.

*Volt egy szép ország, ahogy apáink álmodták,
de most idegen csizmák súlyos léptei földünk tapossák,
de most idegen csizmák súlyos léptei földünk tapossák.*

A halál amerre kaszál, fogy a nép szűkül a határ.

És a reggeli napfény más országok karmai közt talál.

És a reggeli napfény más országok karmai közt talál.

Megtör vagy ellenáll, csak biztató jelre vár,

s az Ipoly partján egy város népe bátran harcba száll,

s az Ipoly partján egy város népe bátran harcba száll.

Szemükben elszántság, céljuk a szabadság

és a padlásokról előkerülnek az elrejtett puskák

és a padlásokról előkerülnek az elrejtett puskák.

Civil, vasutas, katona maroknyi lelkes hada.

Bátran küzdött, s vérrel írta Civitas Fortissima.

Bátran küzdött, s vérrel írta Civitas Fortissima.

Bátran küzdött, s vérrel írta Civitas Fortissima.

Bátran küzdött, s vérrel írta Civitas Fortissima.

KARD ÉS LANT

vitéz Vankó József munkaanyaga

JANUÁR

Jankovics Marcell: Jelkép-kalendárium

(részlet)

Ianus

Hónapneveink latin eredetűek. Római hagyomány szerint a hónapoknak – márciustól decemberig – a városalapító Romulus király adott volna első ízben nevet. Ez az első római naptár valójában empirikus parasztkalendárium lehetett, amely csak a mezei munkák szempontjából számba vehető 10 hónapot vette figyelembe. A fennmaradó téli holt időt – a földművelés planetáris urának, Szaturnusznak a hatalma alá eső Bak és Vízöntő havát – az i.e. 700 körüli naptárreform idején iktatták be az új 12 hónapos holdnaptárba Ianuarius és Februarius néven. Ianuarius hónap névadója Ianus, a kezdet és a vég istene volt, neki tulajdonítható, hogy a korábbi márciusi, majd szeptemberi évkezdés helyett a rómaiak utóbb január 1-jén kezdték az évet.

Az év első hónapját a csillagászati év megfelelő hónapneve után régebben Vízöntő havának is nevezték. A csillagászati hónapok a napév fordulópontjaihoz igazodva a naptári hónapok utolsó dekádjában kezdődnek: a tulajdonképpeni Vízöntő hava január 21-én vagy 22-én. A régi időszámítás természetesen az évkezdetet is csillagászati fordulóponthoz, esetünkben a téli napfordulóhoz igazította.

2023.01.

Szűz Mária, Isten anyja

A Boldogságos Szűz – akit nyelvünk szentségesnek mond – a legnagyobb a szentek között, mert neki adatott az a kegyelem, hogy anyja lett a megtestesült Igének. Már a 4. században megtalálható az „Isten Anyja” (Theotokosz) cím, amit az efezusi zsinat (431) tett dogmává. Ezt a hitigazságot ünnepeljük január 1-jén.

Január 1-je Caius Iulius Caesar rendeletétől kezdődően az év első napja (Kr. e. 45/46). (Korábban március 1-je volt.) A kereszténység főleg bűnbánati gyakorlatokkal kívánta felváltani a rómaiak tobzódásba merülő ünnepléseit, karácsony nyolcadának utolsó napjára és így a római naptári év első napjára helyezve az Istenszülőről való megemlékezést a görög szynaxisz mintájára.

Róma városának liturgiája az ősi időktől (már az efezusi zsinat előtt is) megemlékezett Szűz Máriáról mint Isten anyjáról, mégpedig a keleti kereszténységgel egyetemben. A 7. századtól kezdődően főleg a spanyol és gall liturgikus hagyományok hatására az ünnep háttérbe szorult, és átadta helyét az

Urunk körülmetéléséről való megemlékezésnek, mely a 13. századtól következetesen kimutatható a római liturgiában. Mária anyasága liturgikus ünneplésének legkorábbi újkori nyomait Dél-Amerikában találjuk (1751). A 19. század folyamán több egyházmegyében is megünnepelték, más-más napon. Végül az efezusi zsinat 1500. évfordulója alkalmából Szent XI. Piusz pápa a *Lux veritatis* enciklikában elrendelte (1931. december 24.) a Boldogságos Szűz Mária anyaságának évenkénti ünneplését október hónap 11. napján. Szent VI. Pál pápa aztán a keleti szynaxiszünnepek mintájára helyezte az ünnepet január 1-jére 1969-ben, visszatérve ezzel a római Egyház kezdeti, ősi hagyományához. (A keleti szertartású katolikusok december 26-án ünneplik az Istenszülő Szűz Máriát, a koptok január 16-án.)

Az ünnepet a Krisztusról vallott hitigazságok fényében szemléljük. Ő valóságos Isten és valóságos ember. Születése Máriától emberi természetének bizonyosága. De mert Jézus valóságos Isten, a Második Isteni Személy, azért illeti meg Máriát az Isten anyja elnevezés – ahogy ezt az efezusi zsinat leszögezte.

Jézus Krisztus a Boldogságos Szűzet édesanyánknak adta, ezért az év első napján az egész esztendőt az Ő anyai gondoskodásába ajánljuk.

Istenünk, te Mária szűzi anyasága által örök üdvösséggel ajándékoztad meg a világot. Engedd, kérünk, hogy Isten Anyjának közbenjárását mindig érezzük, mert tőle kaptuk Fiadat, az élet szerzőjét. Aki veled él és uralkodik a Szentlélekkel egységben, Isten mindörökkön örökké. Ámen.

01.02.

Jézus szent neve

Jézus szent neve az egyetlen név, melyben üdvözülhetünk. Valljuk ma, amikor Jézus szentséges nevét ünnepezzük, még erősebben: „Jézus Krisztus az Úr!” Szent Józseffel és Szűz Máriával Gábor főangyal közölte, hogy a megtestesült Igének, az emberi nem Megváltójának a Jézus nevet kell adni. „József, Dávid fia, ne félj magadhoz venni feleségedet, Máriát, mert ami őbenne fogantatott, a Szentlélektől van. Fiút fog szülni, és a Jézus nevet adod neki, mert ő szabadítja meg népét bűneitől.” (Mt 1,20–21) „Ne félj, Mária! Kegyelmet találtál Istennél. Íme, méhedben fogansz és fiút szülsz, és Jézusnak fogod nevezni. Nagy lesz ő, a Magasságbeli Fiának fogják hívni; az Úr Isten neki adja atyjának, Dávidnak trónját, és uralkodni fog Jákob házában mindörökké, és királyságának nem lesz vége.” (Lk 1,31–33) Pál apostol írja: „Ezért Isten felmagasztalta őt, és olyan nevet adott neki, amely minden más név fölött van, hogy Jézus nevére hajoljon meg minden térd az égből, a földön és az alvilágban, és minden nyelv vallja, hogy Jézus Krisztus az Úr!” (Fil 2,9–11) Az apostolok cselekedeteiben ezt olvassuk: „... mert más név nem is adatott az embereknek az ég alatt, amelyben üdvözülnünk kell” (4,12). Jézus nevének monogramja (IHS) a szent név főleg liturgikus kódexekben található görög formájából alakult ki – később ebből lett a latin átírású és értelmezésű: Iesus Hominum Salvator. Jézus nevét Isten nevével azonos tisztelet illeti meg. A tiszteletet a ferencesek virágoztatták föl. Szent Ferenc végrendeletében meghagyta,

hogy még azokat a papírdarabkákat is össze kell gyűjteni és tiszteletben tartani, melyeken Jézus neve olvasható. Ferenc nyomán aztán Sienai Szent Bernardin és Kapisztrán Szent János sokat fáradozott e név megünnepléséért a 15. században. Őket tartják a Jézus neve litánia szerzőinek is. Bernardin prédikációi végén táblát mutatott föl Jézus nevének görögbetűs rövidítésével (IHS), Kapisztrán Szent János egyik beszédében az ördög kísértése elleni egyik eszköznek Jézus nevének segítségül hívását tartotta. 1456. július 22-én Nándorfehérvárnál a keresztény sereg ajkán Jézus nevével, zászlóján a Jézus-monogrammal aratott győzelmet a törökök fölött.

Az Énekek éneke első sorait: „neved kiöntött olaj” (1,3) az Egyház szentjei mindig Jézusra vonatkoztatva imádkozták. A legfontosabb és leggyakoribb rövimák, olykor Mária nevével együtt: „Jézus!”, „Jézusom!”, „Jézus, Mária!”. A liturgikus könyörgések Jézus nevében zárulnak: „a mi Urunk Jézus Krisztus, a te Fiad által...”, az Üdvözlégy központi szava is Jézus neve: „áldott a te méhednek gyümölcse: Jézus”. A vértanúk Jézus nevével ajkukon haltak meg, de ez a kegyelem minden keresztény számára a jó halál egyik jele.

Jézus nevére épül a keleti egyház Jézus-imája: „Uram Jézus Krisztus, élő Isten fia, könyörülj rajtam, bűnösön!” Jézus szent neve liturgikus ünneplését VII. Kelemen engedélyezte 1528-ban a ferencesek számára. Jézus szent neve zsolozsmáját XIII. Ince pápa 1721-ben az egész Egyházra kiterjesztette. Az ünnepet Szent X. Piusz pápa január 2-ára vagy az azt követő vasárnapra helyezte. Az ünnep 1969-ben kimaradt a naptárból, azóta azonban újra visszakerült, január 3-ára. Az ünnep himnusza a Jesu dulcis memoria. A ciszterci lelkeségben született a Jézus nevére szerkesztett hosszú versfüzér, a jubilus. Róma egyik leghíresebb templomát a jezsuiták Jézus neve tiszteletére építették.

Istenünk, te úgy akartad, hogy az emberi nem az üdvösséget Szent Fiad megtestesülése által nyerje el. Add meg népednek, amely irgalmadért könyörög, hogy mindnyájan felismerjük: nem adatott más név, amelyet segítségül hívhatnánk, mint egyszülött Fiad neve. Aki veled él és uralkodik a Szentlélekkel egységben, Isten mindörökkön örökké. Ámen.

01.02.

VÍZKERESZT

Vízkereszt – Jézus Krisztus megjelenésének ünnepe

Vízkeresztet január 6-án ünnepli a Katolikus Egyház, parancsolt ünnepként. Az epifánia – „epiphania Domini”, az „Úr megjelenése” – néven is ismert nap Jézus Krisztus megjelenésének ünnepe. A magyar vízkereszt elnevezés a hagyományosan ilyenkor végzett vízszentelésből ered. A IV. század elejétől lett ez a nap liturgikus ünnepé, és ennek szokása gyorsan elterjedt előbb keleten, majd nyugaton. A keresztények körében 312–325 között kezdett terjedni mint Jézus Krisztus születésének, keresztségének, a kánai menyegzőnek és a Háromkirályok (napkeleti bölcsek) látogatásának ünnepe. Később az ünnep elsődleges témája Keleten Urunk keresztsége (erre emlékeztet a vízszentelés) és Nyugaton a Háromkirályok

látogatása lett. A római egyház szertartásai szerint ezen a napon vizet és tömjént szenteltek. A víz megszentelésének, azaz megkeresztelésének szertartásából ered a magyar vízkereszt elnevezés is.

Az ünnep görög neve – epifánia (megjelenés) – utal arra, hogy Isten megjelenik dicsőségében. Vízkereszt ünnepe emlékeztet tehát arra, hogy Jézus Krisztusban Isten megjelent emberként, eljött közénk, és elhozta nekünk az üdvösséget. Vízkeresztkor Jézus három megjelenésére emlékezünk:

A keleti egyházakban sokáig egyet jelentett a születés és az epifánia ünnepe. Jézus születése által Isten megjelent a világban. A napkeleti bölcsek által a pogányokhoz is eljutott a Megváltó születésének örömhíre. Máté evangéliuma (Mt 2,1–12) szerint a bölcsek a betlehemi csillag által vezéreltetve jöttek keletről Júdeába, hogy az újszülött kis Jézusnak kifejezzék hódolatukat: aranyat ajándékoztak a Királynak, tömjént az Istennek és mirhát az Embernek. Az evangélium mágusnak nevezi őket, de nevüket nem említi. A hagyomány szerint hárman voltak, a 8. században élt Beda Venerabilis nevüket is említi: Caspar, Melchior, Balthasar – azaz Gáspár, Menyhért, Boldizsár.

A vízkereszt második evangéliumi története (Mt 3,13–17) szerint Jézus elment a Jordán folyóhoz. Keresztelő Szent János megkeresztelte őt, és Jézus ettől kezdve tanítani kezdett. Jézus megkeresztelkedésekor a Jordán folyónál a mennyei Atya szózata kinyilatkoztatta a szeretett Fiút, és a Szentlélek galamb képében alászállt Krisztusra. A teljes Szentháromság kinyilatkoztatta önmagát az emberiség előtt.

Az Egyház nemcsak Jézus Krisztus megkeresztelkedéséről emlékezik meg január 6-án, hanem annak hatásairól is, amelyek között a víz megszentelése is fontos helyet kap. Ezt a szent hagyományt megőrizte a bizánci egyház is, kettős formában: vízszentelés ugyanis nem csupán az általában január 5-én, nagy alkonyati zsoltosmával végzett Szent Bazil Liturgiája végéhez kapcsolódik, hanem a január 6-ai Szent Liturgiához is. Az előesti vízszentelés a görögkatolikus egyházban templomokban történik; január 6-án néhány pap és a püspök a folyóhoz is kimegy, hogy megszenteljék azok vizét, még inkább bekapcsolódva a Jézus Krisztus megkeresztelkedésekor megvalósuló eseménybe. „Ma a vizek természete megszenteltetik, és a Jordán kettészakad, s hullámainak folyását visszatartóztatja, látván a vízében keresztelkedő Üdvözítőt” (vízszentelési sztihira).

Az ünnep harmadik evangéliumi jelenete: Jézus a kánai menyegzőn, édesanyja kérésére, az elfogyott bor pótlására első csodatételeként a vizet borra változtatta (Jn 2,1–12). Jézus első csodájával a kánai menyegzőn kinyilvánította isteni erejét: „Kinyilatkoztatta dicsőségét, s tanítványai hittek benne” (Jn 2,11). Ebben a csodában Isten megmutatja dicsőségét, hogy az embernek segíteni akar, meg akarja megmenteni, és végül meg akarja vála magyarság körében a vízkereszt ünnepéhez kötődően különböző népszokások alakultak ki a századok során. A magyar vízkereszt kifejezés a víz megszenteléséből, megkereszteléséből ered.

A víz és a tömjén megszenteléséből alakult ki a házszentelés hagyománya is. Megszentelték a vízzel a házakat és az ólakat, még a bölcsőre is szentelt vizet hintettek. Régebben otthon a szenteltvízzel megittatták az állatokat, hogy ne legyenek az év folyamán betegek, vagy az emberek magukra locsolták betegségek

vagy rontás ellen. Egyes helyeken a ház földjét is meglocsolták, hogy áldás legyen a házon. Vízkeresztkor még egyszer meggyújtják a karácsonyfa gyertyáit, szétosztják a megmaradt édességet, a fát tűzre teszik, csak egy ágacskát tűznek belőle a szentkép mögé a gonosz ellen. Délben és este még folyik a vendégeskedés, esti harangszó után kezdődött a kántálás és a „csillagjárás” (misztériumjáték), amely a 16. századtól alakult ki. Az úgynevezett „csillagozás” (csillagének) vagy háromkirályjárás dramatikus játékában a bibliai királyokat megszemélyesítő alakok vonulnak fel, akiket – a betlehemezés mintájára – gyerekek személyesítettek meg. Legfőbb kelléke a csillag volt, amely mutatta az utat Betlehembe. Jellegzetes viseletdarabjuk a díszes papírsüveg. Minden esetben elénekelték a csillagéneket, melynek utolsó két sora így hangzik: „Szép jel és szép csillag / Szép napunk támad.”

Vízkeresztkor kezdődik meg a házszenelések időszaka, amely a 15. századtól kialakult szokás. A házszenelés szertartása során a pap az újonnan megáldott szenteltvízzel meghinti a lakásokat, házakat; megáldja a benne lakókat, dolgozókat. Szokás szerint a házszenelés után az ajtóra fölírják az évszámot és a népi értelmezés szerint a Háromkirályok nevének (Gáspár, Menyhért, Boldizsár) kezdőbetűit: 20 + G + M + B + 18. Az eredeti értelmezés szerint a három betű a latin áldásformula kezdőbetűi: Christus Mansionem Benedicat („Krisztus áldja meg e házat”). „Ő az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit” (Jn 1,29–34). Vízkereszt ünnepe megmutatja nekünk, hogy Isten minden emberhez elküldte Fiát, hogy a megváltó Jézus születésével elhozza számunkra az üdvösséget, az örök élet reményét.

Ahogy Seregély István érsek az Adoremus 2019. januári számába írta: „Isten Fiának emberként elfogadott keresztáldozata mindent helyreigazíthatóvá tett. Ezért újévi tervünkből nem hiányozhat a megtérés készsége és gyakorlata. Mindez csak Isten előtti őszinte imával kérhető az új esztendő kapujában. Elsőként a közvetlen családi körben készen kell lennünk arra, hogy segítsük egymást ebben. Bízunk abban, hogy az átalakuló és ezért zavaros világban Isten megígért áldásával és egymást támogató önzetlen emberi szeretettel iparkodva 365 nap múltán lesz miért hálát adnunk Istennek és egymásnak.”. Az ünnepen és azon túl is fordítsuk szívünket a megjelenő Isten felé, hogy megláthassuk életünkben kegyelmi ajándékait!

01. – Vízkereszt utáni vasárnap

URUNK MEGKERESZTELÉSE

Nyilvános tevékenységének megkezdése előtt Jézus a Jordán folyóhoz ment, Keresztelő Jánoshoz, aki megkeresztelte őt. Jézus keresztelkedése epifánia, istenségének jele: keresztelkedésével igent mond az Atya akaratára. Megkezdí földi küldetését, hogy megmutassa Isten szerető jóságát. Az ünnep görög neve teofánia, vagyis Isten megjelenése: az Atya szózata hallatszott az égből, s a Szentlélek galamb képében szállt alá a megnyílt egekből.

Az epifánia (vagy teofánia) Isten megjelenése, működése Krisztus emberi mivoltában. Az epifánia elnevezés a görög „láthatóvá válni” igéből származik, s az

Úr megjelenésének eseményeit foglalja magába: a vízkeresztkor ünnepelt eseményt: a királyok hódolatát, akik Jézusban felismerték a várt Messiást; Jézus megkeresztelkedését a Jordán folyóban; valamint a Kánai menyegző csodáját, amely Krisztus működésének első jele volt. A karácsony Istennek az emberi lét egyszerűségében való rejtőzését, az epifánia az emberi életben való megnyilvánulását mutatja – mondta egy homíliájában XVI. Benedek pápa.

Vízkereszt után Jézus megkeresztelkedésének ünneplésével fejeződik be a karácsonyi idő. Keresztelő János megkereszteli Isten egyszülött Fiát a Jordán folyóban – ezzel indul Jézus földi küldetése, nyilvános működése, hogy megmutassa Isten szerető jóságát minden ember iránt. Jézus keresztelkedése istenségének jele: igent mond az Atya akaratára.

Akkor Jézus Galileából elment Jánoshoz a Jordán mellé, hogy megkeresztelkedjék. János igyekezett visszatartani: „Nekem van szükségem a te kereshetségedre - mondta -, s te jössz hozzám?” Jézus ezt mondta: „Hagyd ezt most! Illó, hogy mindent megtegyünk, ami elő van írva.” Erre engedett neki. Megkeresztelkedése után Jézus nyomban feljött a vízből. Akkor megnyílt az ég, és látta, hogy az Isten Lelke mint galamb leszállt és föléje ereszkedett. Az égből szózat hallatszott: „Ez az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik.” (Mt 3,13-17)

Keresztelő János tudta és hangsúlyozta, hogy nem ő a Messiás, s arra sem méltó, hogy a saruszíját megoldja. Ő csak vízzel keresztelt, utána jön, aki Szentlélekkel fog keresztelni. Az Úr Jézusnak nem volt szüksége arra, hogy felvegye a kereshetséget, mégis megtette: egy lett közülünk, vállalta az emberi sorsot. Megkeresztelkedését rendkívüli jelek kísérték: miközben imádkozott, megnyílt az ég, és mint egy galamb, leszállt rá a Szentlélek, és szózat hallatszott az égből: 'Te vagy az én szeretett Fiam, benned telik kedvem'. Jézus első nyilvános mozdulatában benne volt egész élete: a Szentlélek erejével cselekszik, hogy az Atya akarata vezesse mindenben.

Jézus megkeresztelkedésekor vált nyilvánvalóvá, teljesedett be Izaiás próféta jövendölése: „Íme, az én szolgám, akit támogatok, választottam, akiben kedvem telik. Az Apostolok Cselekedete szerint: „mindenki kedves előtte, bármely néphez tartozik is, aki féli őt, és az igazságot cselekszi.”

01.18.

Árpád-házi Szent Margit szűz

Szent Margitra, a nagy engesztelőre, IV. Béla király leányára emlékezünk ünnepén. Az Árpád-házi királylány 1270. január 18-án, huszonnyolc éves korában halt meg.

Margit 1242-ben született Spalatóban, Klissza várában (a mai Horvátország területén). Nevét Antióchiai Szent Margit, a középkor egyik legtiszteltebb női szentje után kapta, akinek ereklyéit Margit nagyatya, II. András a Szentföldről

hozta magával. Margit apja IV. Béla király, Szent Erzsébet testvére, anyja Laszkarisz Mária bizánci hercegnő volt. Édesanyja még a szíve alatt hordozta, amikor a tatárok Batu kán vezetésével 1241-ben betörték Magyarországra. Béla király megkísérelte föltartóztatni őket a Sajónál, de súlyos vereséget szenvedett, és Dalmáciába kellett menekülnie. A szülők a születendő gyermeket Istennek ajánlották, és megtörtént a lehetetlen: messze Belső-Ázsiában meghalt a nagykán, s Batu a Duna-Tisza köze táján meghódított hatalmas területeket hátrahagyva összegyűjtötte lovasait, és sietve távozott kelet felé, hogy le ne maradjon az osztozkodásról.

Béla és Mária nem vonakodott fogadalmát teljesíteni: amikor Margit hároméves lett, a veszprémi domonkos nővérek gondjaira bízta. A domonkosok rendi családja, amelyben Margit felnövekedett, akkor még csak néhány évtizede létezett. Béla király leánya részére új kolostort építtetett a Duna egyik szigetén (Nyulak szigete, ma Margit-sziget), Buda közelében. Itt tett fogadalmat Margit 1254-ben. Atyja kétszer is fölkereste Margitot a kolostorban házassági ajánlással, mindkét alkalommal biztosítva őt arról, hogy a fölmentést Róma minden bizonnyal meg fogja adni, hiszen a kilátásba helyezett házasságok igen nagy politikai előnyökkel járnának. Margit mindkettőt határozottan visszautasította, atyját pedig emlékeztette arra, hogy ő ajánlotta föl egykor Istennek.

A fennmaradt szenttéavatási akták Margit nővér- és kortársainak, élete tanúinak sok értékes és hitelt érdemlő vallomását is tartalmazzák. Ezekből kiderül, hogy Margit számára magától értetődő volt a szabályok szigorú megtartása, a kemény önsanyargatás, s a legnyomorúságosabb, utálatot gerjesztő betegek szolgálatában való hősiesség kitartás. Nagyon gyorsan és erélyesen leszoktatta nővértársait arról, hogy benne bármi módon is a királylányt tiszteljék. Egy szolgáló, akit csodával határos módon mentett meg a megfulladástól, a szenttéavatási akták szerint így tanúskodott: „Margit jó és szent volt, mindnyájunk példaképe. Alázatosabb volt, mint mi, szolgálóleányok.” Amikor megkérdezte Margittól egy nővér, hogyan kell imádkozni, ő csak elmosolyodott. A szent királylány életének alapszabálya egészen egyszerűen hangzik, de a négy egyszerű tétel az evangélium egész tökéletességét magában foglalja: Istent szeretni, magamat megvetni, senkit meg nem utálni, senkit meg nem ítélni.

Margit 1270. január 18-án, huszonnyolc éves korában halt meg, szeretettől és vezekléstől elemésztve. Halála óráját derűs arccal előre megmondta László király leánya, Szent Piroska ünnepére. Nemzetünk és rendje már kezdettől fogva boldogként tisztelte, sírjához zarándokok érkeztek, és hamarosan csodákat emlegettek. Különös tiszteletben részesült véluma (apácafátyla), mely meggyógyította IV. (Kun) László királyt. V. István (Margit bátyja) leányának, Magyarországi Máriának (1258 körül – 1323) köszönhetően, aki nápolyi királyné volt, Margit tisztelete gyorsan elterjedt Itáliában. Első ábrázolásai itt születtek. Védőszentje elsősorban a magyar ifjúságnak, a nevelő- és gyógyintézményeknek, és békességszerzőként is tiszteljük.

Boldoggáavatási perét sohasem fejezték be, de tiszteletét 1789-ben hivatalosan is engedélyezték. 1943-ban avatta szentté XII. Piusz pápa.

A magyar nyelvű Margit-legenda forrása egy 1300 körül készült és Marcellusnak, Szent Margit lelkiatyjának tulajdonított latin nyelvű legendaváltozat volt. A fordításra 1300 és 1320 között kerülhetett sor, majd a nehezen érthető szöveget 1360 és 1409 között átdolgozták. A legenda Ráskai Lea 1510-ben készült másolatában maradt fenn.

Istenünk, szüzesség kedvelője és védelmezője, Árpád-házi Szent Margit a te kegyelmedből fonta egybe a szűzi élet szépségét a jó cselekedetek érdemével. Engedd, kérünk, hogy az üdvösséges bűnbánattal visszaszerezzük lelkünk tisztaságát! A mi Urunk, Jézus Krisztus, a te Fiad által, aki veled él és uralkodik a Szentlélekkel egységben, Isten mindörökkön örökké. Ámen.

Piroska – egy Árpád-házi magyar királylány a bizánci trónon

Január 18-án Szent Margit mellett, ha a világi naptárra nézünk, egy másik Árpád-házi magyar királylányt is köszönhetünk: Piroskát, aki Eiréné néven bizánci császárné volt. Szent László magyar király és Adelhaid rheinfeldi hercegnő elsőszülött leányára Sággy Marianne történész emlékezik.

Az Isztambulba látogató magyarok meghatottan nézik a Hagia Sophia tündöklő aranymozaikját, mely Eiréné császárnét ábrázolja férje, II. Komnénosz János császár és fia, Alexiosz trónörökös között, amint bőkezű adományt nyújtanak át az Isteni Bölcsességnek: a Szűz Mária ölében ülő Jézusnak. Eiréné császárné ugyanis „a mi Piroskánk”: Szent László magyar király lánya, akiből a Bizánci Birodalom legnagyobb, legszentebb és legtiszteltebb császárnéja lett. Minden útikönyv megemlíti a „magyar királylányt”, kiemeli szépségét és szentségét. Az Ayasofya könyvesboltjában azonban hiába keresünk bővebb felvilágosítást róla, pedig szarkofágja is a híres templomban áll! Információ pedig bőven akad Piroskáról. Nemcsak korabeli arcképe, hanem korabeli életrajza is fennmaradt: jóval többet tudunk róla, mint bármelyik Árpád-kori királynénkről. Moravcsik Géza kiemelkedő munkássága és Nagymihályi Géza remek könyve dacára a magyar történettudomány és a magyar kultúrdiplomácia elszalasztott lehetősége ez a nagyszerű császárné, a görögkatolikus és az ortodox egyház szentje, aki a középkori bizánci építészet legcsodálatosabb remekét alapította. A Hagia Sophia és a Pantokrator-kolostor honlapján egyaránt Piroska-Eiréné-Xenia a „reklámarc”: ikonját legutóbb Kalota József görögkeleti érseki vikárius festette meg Budapesten.

Piroska (Prisca), Szent László király és rheinfeldi Adelhaid legidősebb leánya, 1088 táján született. Nevét arról a vértanúról kapta, aki a hagyomány szerint Szent Pál első híve volt Rómában és akinél Szent Péter is megszállt. A névválasztás azonban valószínűleg nemcsak a királyi pár vallásosságára utalt, hanem az újszülött nagyapja, a IV. Henrik császárral szemben a trónra törő Sváb Rudolf ellencsászár római ambícióira is. Névtelen bizánci életrajzírója szerint Piroska „boldog

szülőktől, nyugati császároktól származott: pólyás korától kezdve, mint a nemes növények, elárulta és jelezte, hogy idővel milyeneknek fognak mutatkozni sajátságai, mert mindjárt telve volt minden illemmel és bájjal, s dús testi és lelki szépségtől tündöklött.”

Adelhaid 1090-ben halt meg, László 1095-ben: a serdülő Piroska unokabátyja, Könyves Kálmán udvarában nevelkedett mint az uralkodó gyámleánya. 1104-ben Kálmán feleségül adta Komnénosz Jóannész bizánci trónörökshöz, hűgát pedig Jaroszláv orosz fejedelemmel jegyezte el. A királylányok házassága diplomáciai szövetség volt: Piroska és Jóannész frigye a Magyar Királyság és a Kelet-Római Birodalom kapcsolatát volt hivatott megerősíteni. A két ország határát a Duna képezte, a Magyar Királyság balkáni terjeszkedési politikája Horvátország és Szerbia irányába azonban Géza, László és Kálmán uralkodása alatt egy évszázadon át szembeállította a két hatalmat. A magyar-bizánci összeecsapásokat látványos diplomáciai kiegyezések követték, melyek során a bizánciak remekműű ajándékokat, többek között diadémokat ajándékoztak a magyar uralkodóknak: 1050 táján IX. Konsztantinosz Monomakhosz I. Andrásnak, 1074-ben VII. Dukasz Mihály I. Gézának ajándékozott egy koronát.

Piroska-Eiréné bizánci életrajzírója nem a magyar-bizánci diplomácia szövevényeit feszegeti, hanem a menyasszony szépségét és erényeit dicséri: „Amikor a dicső és kegyes császárok és házastársak, Alexiosz Komnénosz és Eiréné szép és jellemileg kifogástalan leányt kerestek, és őt találták olyannak, aki minden tekintetben gazdag szépségekben, feleségül adták Istentől ajándékozott sarjukhoz, bíborbanszületett Jóannész császárhoz.”

Piroska és a „szép” Jóannész (Kalojóannész) fényes esküvői szertartását ortodox rítus szerint tartották. Piroska a trónörökös feleségként a bizánci császárnék kedvelt nevét, Eiréné (Béke) vette fel: így hívták anyósát is. Eiréné azonban nem egyszerűen szép női név volt Bizáncban, hanem teológiai fogalom is, mely Isten attribútumaira – Béke (Eiréné), Bölcsesség (Sophia), Hatalom (Dünamisz)– utalt. Ezeknek szentelte Nagy Konstantin új fővárosa három főtemplomát. Komnénosz Jóannészt 1118-ban, huszonegy éves korában császárrá koronázták. Negyedszázados uralkodásáról kortársai és az utókor egyaránt elismerően nyilatkozott, a Komnénosz-dinasztia legnagyobbjaként tartják számon. Mély vallásossága, mértékletessége, bőkezű adományai és igazságossága népszerűvé tették alattvalói körében, megfontolt, de energikus politikája révén pedig mind nyugaton, mind keleten sikereket ért el.

Eiréné nyolc gyermekkel ajándékozta meg férjét: Alexiosz (1106-1142); Mária (1106-1144/51); Andronikosz (1108-1142); Anna (1110 -?), Izsák (1115-1154); Theodora (1116 -?); Manuél (1118-1180); Eudokia (1119 -?). Életrajzírója hangsúlyozza, hogy a császárné „egyenlő számú fiú-és leánygyermeket szült, összesen nyolcat, és ezeket pompásan és császári módon nevelte fel.”

Piroska-Eiréné jámborságával, karitatív és szociális tevékenységével is kitűnt: „az alattvalóknak a császári udvarhoz intézett ügyeiben jó közvetítő volt, a nélkülözőket felkarolta, nekik mindenben kezét nyújtotta, szíves volt az alamizsnálkodásban, az özvegyek és árvák támogatásában, a szerzetesek szállásaira való kiadásokban és adományokban”. Udvarában sokszor fordultak meg külhoni delegátusok; sűrűn fogadott szentföldi zarándokokat, valamint küldötteket Magyarországról; többször közvetített politikai ügyekben a Magyar Királyság és a Bizánci Birodalom között. Az életrajzíró cizellált bizánci retorikája mögül egy rokonszenves, jóindulatú, békés lelkű asszony portréja bontakozik ki: „Hogyan tudná valaki elbeszélni erényei többi fajtáját és bájainak raját, lelkületének szelídségét, nyugalmát, alázatosságát, mindenkivel való együttérzését, jóságát, kedvességét, nyájasságát, haragnélküliségét, hogy soha senkivel szemben nem volt indulatos, bántalmazó, gyalázkodó.”

Vallásossága nemcsak az imádságban teljesedett ki, hanem az alamizsnálkodásban és a templomoknak, kolostoroknak juttatott adományokban is. A Hagia Sophia mozaikképe is adakozás közben ábrázolja a császári családot. Eiréné alapította Konstantinápoly legnagyobb vallásos alapítványát, a Pantokrator-kolostoregyüttest, mely három templomot –Mindenható Krisztus-, Istenszülő (Méter Eleusza)-, és Szent Mihály-templomok –, két szerzetesi kolostort, idősothont, kórházat, rokkantmenhelyet és árvaházat foglalt magában.

Eiréné császárné aktívan részt vett az épületek tervezésében az építésszel, Nikeforossal együtt és Xenia („Idegen”) néven belépett a kolostor szerzetesnői közé. A név nem idegen származására utal, hanem a keresztény hit alapvető teológiai tanítására: a keresztények idegenek a földön, mert ők a mennyei haza gyermekei és oda vágyódnak vissza. Ahogyan a Pantokrator-kolostor felavatására készült költemény írja: „Az építtető Xéné császárnét, aki reád, Ige, az idegenre vágyódott és idegennek mutatkozott az egész világgal és minden látszatával szemben, és akit már régen elköltöztettél, sorold be a szentek karába.” Eiréné 1134-ben elkísérte a császárt bithüniai hadjáratára, ott halt meg augusztus 13-án. „Magával vitte lelkem felét” – írta a vigasztalhatatlan férj. A Pantokrator-kolostor Szent Mihály-kápolnájába, a Komnénosz-dinasztia temetőkápolnájába temették. Zöld márványból készült szarkofágját itt találták meg a többi Komnénosz-szarkofággal együtt: jelenleg a Hagia Sophia előcsarnokában áll. Piroska-Eiréné-Xenia sírfeliratát a nagy bizánci költő, Theodórosz Prodromosz írta meg. A görögkatolikus egyház augusztus 12-én, az ortodox egyház augusztus 13-án ünnepli. Piroska-Eiréné a családjában és a közéletben egyaránt helytálló szelíd és okos asszony példaképe, aki a keresztény lelkiesség, az egészségügy, a szegénygondozás, a szociális gondolkodás és az egyetemes művészet számára hihetetlen gazdagságú örökséget hagyott. Olyan örökséget, melynek megismerése és megértése a magyar kultúrtörténet feladata is.

Boldog Özséb áldozópap

Január 20-a az egyetlen magyar alapítású férfi szerzetesrend, a pálosok alapítójának liturgikus emléknapja.

Özséb Esztergomban született 1200 körül. Szüleit közelebbről nem ismerjük, a krónikás, Gyöngyösi Gergely pálos történetíró klasszikus tömörséggel csak annyit mond, hogy híres magyar családból származott. Gondos nevelésben részesült, a Szent István által alapított káptalani iskolába járatták. Életrajzírója szerény, hallgatólag, komoly fiúként jellemzi: imádság, böjt, elmélkedés érlelték hivatását. Szembetűnő vonása volt a magány szeretete, akkor érezte jól magát, ha félrevonulva elmerülhetett tanulmányaiban. Papként pedig „mindennap mély áhítattal mutatta be a szentmisét”.

Jövedelmét szétosztotta a szegények között, az olvasásnak, tanulásnak, írásnak szentelte magát. Vágyódott a pilisi erdők vadonába, de tervének megvalósítását az országra zúduló tatár betörés késleltette. Akkoriban sok remete élt Esztergom környékén, a hegyekben. Amikor a városban jártak, hogy készítményeiket eladják, és azok árából szükségleteikről gondoskodjanak, rendszerint Özséb házát is fölkeresték. A velük való beszélgetés a magány felé hajtotta. Azonban az út a szenvedések keresztútján át vezetett.

Feladatának a lelki élet megújítását tekintette. Örömmel és elismeréssel szemlélte a két kolduló rend, a domonkosok és ferencesek munkáját, de nem csatlakozott hozzájuk. Úgy érezte, még több kell: példaadás az engesztelésre és vezeklésre. Saját élete föláldozásával mutatott utat és irányt. Négy éven át részt vett a tatárdúlás utáni újjáépítésben, majd lemondott a kanonokságról, és Vancsai István érsek engedélyével 1246-ban Szántó közelében a sziklás rengetegbe vonult. Azért választotta a remeteéletet, hogy az ima, böjt és engesztelés által esdjen kegyelmet mostoha sorsú nemzetének. Ezzel érseke kívánságát is teljesítette, aki imádságába ajánlotta megyéjét és az országot.

A pilisi remete hármass barlangja alatt, a forrás mellé letűzte a keresztet, jelszava és meggyőződése szerint: „In Cruce salus” (Keresztben az üdvösség). Később az egyesült remeték templomát is a Szent Kereszt tiszteletére szentelte. A középkori és későbbi pálos templomokban a főoltáron kívül a legszebb oltárt mindig a Szent Kereszt tiszteletére szentelték.

Özséb egy alkalommal csodálatos látomásban részesült, amely döntő hatással volt további életútjára. Egy éjjel, ima közben, az erdő mélyén sok apró lángot pillantott meg. A lángocskák egymás felé tartottak, s végül tüzes fénynyalábbá egyesültek. Özséb úgy érezte, hogy ez a különös tünemény égi jel, figyelmeztetés, hogy egyesítse a szétszórtan élő remetéket.

1250-ben Pilisszántó közelében, a kesztölci völgy fölötti magaslaton templomot építettek a Szent Kereszt megtalálásának emlékére, és ehhez észak felől csatlakozott a monostor. Özséb aztán sorra járta az országban a nagyobb remetetelepeket. Először a Pécs melletti Szent Jakab-hegyi remetékhez érkezett, elkérte a Bertalan pécsi püspök által készített szabályzatukat. A két monostor egyesült, és Özsébet választották első tartományfőnökké. Özséb ezt követően Rómába indult társaival, hogy megszerezze a Szentszék jóváhagyását és megerősítését. Sikerült megnyernie Aquinói Szent Tamás pártfogását IV. Orbán pápánál, aki jóváhagyta a rendet.

Özséb huszonnégy évet töltött a Pilisben, húsz éven át szervezte, irányította, kormányozta rendjét, melyet Remete Szent Pál oltalma alá helyezett, hiszen első remeteként ő volt ennek az életformának az elindítója. Emellett szerénységében mintegy el akarta hárítani magától a rendalapítónak kijáró tiszteletet, ezért Remete Szent Pál palástja alá rejtőzött.

Az 1256. évi esztergomi zsinaton mint tartományfőnök vett részt. A zsinati jegyzőkönyvet így írta alá: „Eusebius prior prov. Ord. S. Pauli Primi Eremitae” (Özséb, Első Remete Szent Pál rendjének provinciális perjele). Ebből a hivatalos elnevezésből rövidült le és lett a rend neve: pálosok.

Özséb 1270. január 20-án halt meg Pilisszentkereszten. Halálos ágyán a szabályok pontos megtartására, testvéri szeretetre és példaadásra buzdította testvéreit. Az általa alapított templom sírkamrájában temették el. A végleges egyházi jóváhagyást 1308-ban kapta meg a rend. Ekkor tértek át a Szent Ágoston szabályai szerint való életre. A pálosok ma négy házban élnek Magyarországon, illetve egy házban Erdélyben. Emellett több száz pálos szerzetes él szerte a világon, a legtöbben Lengyelországban. A rend életének középpontjában áll a Mária-tisztelet. Ennek kifejezésekként a szerzetesek fehér ruhát hordanak, a rózsafüzért imádkozzák, kiemelt buzgósággal ülik meg a Mária-ünnepeket és tartják meg a szombati böjtöt. A monostorok többsége Mária-kegyhelyeken épült fel. Az 1382-ben alapított Jasna Góra-i kolostor első szerzetesei magyar földről érkezett pálosok voltak, és ma is a pálosok a kegyhely őrei. Czestochowa a rend jelenlegi központja.

Istenünk, te Boldog Özsébet az irántad való szeretetből a pilisi remeteségbe hívtad, hogy ott életét engesztelésül áldozza népéért és a szétszórtan élő remetéket összegyűjtse. Áldozatos életéért és közbenjáró imádságára add, hogy magyar népünk hitben és szeretetben egyesüljön. A mi Urunk, Jézus Krisztus, a te Fiad által, aki veled él és uralkodik a Szentlélekkel egységben, Isten mindörökkön örökké. Ámen.

01.22.

Orvos volt a hercegek között, és herceg az orvosok között – Boldog Batthyány-Strattmann László

Boldog Batthyány-Strattmann László nemcsak a beteg szemeket gyógyította, hanem arra is gondja volt, hogy a hit szemeit gyógyítsa, és nyitogassa azokat Isten titkaira. A boldoggá avatott hitvallóra és szemorvosra emlékezünk liturgikus emléknapján, január 22-én.

Dr. Batthyány-Strattmann László 1870. október 28-án született Dunakilitiben. Korának különös alakja volt: hercegi rangúként polgári foglalkozást választott. Diplomás orvosként, klinikai sebészeti gyakorlata közben kórházépítésbe kezdett. 1902-ben Köpcsényben nyitotta meg Magyarország első korszerűen felszerelt huszonnégy ágyas vidéki kórházát, amelynek hamarosan akkora lett a forgalma, hogy a MÁV különvonatot indított a kis nyugat-magyarországi faluba. Receptjeit, a felírt szemüveget a gyógyszerészek és a látszerészek ingyen beváltották, hiszen László doktor minden hónap végén egy összegben rendezte a számlát. Vagyonának nagy részét a szegények gyógyítására áldozta. Címerének jelmondata: Hűséggel és szeretettel. A trianoni békediktátum következtében Köpcsényt Ausztriához csatolták (mai neve: Kittsee), a szegények orvosa ekkor körmendi kastélyába költözött népes családjával. Mivel birtokainak nagy része a határokon túl rekedt, kórházépítésbe már nem kezdhetett, így kastélyában rendezte be új kórházát a szembetegek számára. A gyakorlati szemészet művelője volt. Rendkívüli kezűgyességének köszönhetően kiváló műtőorvos hírében állt: napi nyolcvan-száz beteget látott el feleségével, aki egyben az asszisztense is volt. Műtéti technikája elismerést váltott ki szakmai körökben. Általános orvosi érdeklődése az egész tudományágat felölelte, szakmai kapcsolatai révén állandóan tudomása volt a szemészet legújabb eredményeiről. Kevés tudományos publikációja jelent meg, de működéséről tudtak az ország határain kívül is. Számos társaság tagjai sorába választotta, de ő ritkán látogatta üléseiket. Minden idejét a gyógyításnak szentelte.

A „szegények hercege”, dr. Batthyány-Strattmann László világosan látta a vidék köz- és egészségügyi elmaradottságát, ezért karitatív tevékenységével, a maga eszközeivel igyekezett segíteni a rászorulókon.

Feleségével, Coreth Mária Teréziával tizenegy gyermeket neveltek fel szeretetben és mély istenhitben. Szívesen volt gyermekei körében, akik rajongva szerették édesapjukat. Élete utolsó évtizedeiben naponta elimádkozta Szűz Mária kis zsolozsmáját, családjával együtt szentmisét hallgatott, este rózsafüzért imádkozott. 1916-ban feleségével, Ödön fiával és sógornőjével belépett a ferences harmadrendbe. Operáció előtt és alatt mindig imádkozott, s gondoskodott betegei lelki gondozásáról is. A szegények orvosa volt: „orvos volt a hercegek között, és herceg az orvosok között”. Sok szenvedés után, hatvanéves korában hunyt el 1931. január 22-én. Már másfél évtizeddel a halála után elindították boldoggáavatási ügyét, amely a következő évtizedek politikai helyzete miatt hosszú időre megtorpant. A perújrafelvétel és az azt követő eljárás azonban eredményes volt: Batthyány-Strattmann Lászlót 2003. március 23-án II. János Pál pápa boldoggá avatta.

Istenünk, te Boldog Batthyány-Strattmann László hitvallót csodálatos buzgósággal ajándékoztad meg, hogy a szegényeken és a betegeken segítsen, családja iránt pedig a hűséget és a szeretetet gyakorolja. Az ő közbenjárására add, hogy szükségét szenvedő testvéreinknek mi is segítségére legyünk, és életünk folyamán minden körülmények között állhatatosan szolgáljunk neked. A mi Urunk, Jézus Krisztus, a te Fiad által, aki veled él és uralkodik a Szentlélekkel egységben, Isten mindörökkön örökké. Ámen.

01.25.

Szent Pál apostol megtérése – Pál fordulása

Január 25-én Pál fordulását, Szent Pál apostol megtérését ünnepeljük.

A legkisebb az apostolok között – így ír magáról Pál. Nem találta méltónak magát az apostoli címre, mivelhogy korábban vezető szerepet játszott a keresztények üldözésében. Pál, akit ekkor még Saulnak hívtak, az „Úrnak tanítványai ellen lihegve” Damaszkuszba ment; az úton hirtelen nagy fényesség vette körül. Leesett a lóról, és látomásában szózatot hallott: „Saul, Saul, miért üldözöl engem?” Erre ő megkérdezte: „Ki vagy te, Uram?” Az így felelt: „Én vagyok Jézus, akit te üldözöl!” (vö. ApCsel 9,1–31) Az élmény hatása alatt Pál megtért, és a kereszténység nagy térítő apostola lett.

A mai ünnep ennek a fordulatnak állít emléket. Megtéréseinek Krisztus új szószólója névcsereével adott nyomatékot. Ettől kezdve a zsidó Saul helyett római nevét, a Paulust használta. A névcsere jelképes értelmű: az eredeti Saul a zsidók szálfatermetű első királya volt, míg a latin paulus jelentése: kicsiny. A kis termetű Pál, aki Saulként a legnagyobb volt az üldözők között, az apostolok sorában a legkisebbnek mondta magát.

Akkor tért meg és lett az ősegyház tagja, amikor az kezdett elszakadni a választott néptől, s hozzálátott a birodalom pogány népeinek misszionálásához. A törvénytől függetlenné vált keresztény irányzat teológusa és előharcosa lett. Mint ismeretes: Pál a Szíriát és Kisázsiaát összekötő út mentén fekvő Tarzusban született. Családja Benjamin törzsébe tartozott, ragaszkodtak a zsidó hagyományokhoz. Pál tudatosan a zsidóság szigorú irányzatához, a farizeizmushoz csatlakozott, és sok kortársánál buzgóbban ragaszkodott hozzá. Jól beszélt ugyanakkor görögül is, ismerte a hellén műveltséget és a pogány kultúrákat.

Meghívásával együtt Pál fölismerte, hogy feladata az evangélium hirdetése a pogányok között. A rá jellemző radikalizmussal járta ezt az utat. Jézus minden tanítványánál alkalmasabbá vált arra, hogy a legkülönbözőbb fölfogású és képzettségű emberek nyelvére lefordítsa az evangéliumot. Zsidó volt a zsidóknak, görög a görögöknek. Mindenkinek mindene lett. Megtérése után azonnal megkezdte a missziót, először Arábia területén, Damaszkusztól délkeletre. A népek szent apostolának életéről – aki „Isten kiválasztott eszközeként” szóval és tettel utat tört

az evangéliumnak a világban – tájékoztatást adnak levelei és az Apostolok cselekedetei.

Pál megtérése ünnepének különböző elnevezései maradtak fenn: Pál fordulása, pálfordulás; az Érdy-kódexben: Szent Pál apostolnak megfordulatja; a Debreczeni-kódexben: Szent Pál apostolnak megtérése; Beythe Istvánnál: Szent Pál megtérölése napja; a szegedi nép ajkán: Jóraforduló Pál, az apostol megtérésének ünnepe.

01.31.

Bosco Szent János áldozópap

Bosco Szent János, a Szalézi Szent Ferenc Társaság alapítója, „az ifjúság szentje” emléknapiját, égi születésnapját ünnepli ma az Egyház.

Bosco János, eredeti nevén Giovanni Melchiorre Bosco 1815. augusztus 16-án született egy parasztcsaládban, az észak-olaszországi Castelnuovo d’Astiban. Kétéves volt, amikor édesapja meghalt, így édesanyjának, Margherita Occhianának egyedül kellett felnevelnie őt és két testvérét. „Margit mama” bölcs nevelő volt, kitartásának és határokat nem ismerő hitének segítségével mélyen vallásos légkört alakított ki családjukban. János már kicsi korától fogva pap szeretett volna lenni. Elmesélte, hogy egyszer, kilencéves korában álmot látott, amely megvilágította számára küldetését: „Legyél alázatos, erős és állhatatos” – mondta neki egy asszony, aki ragyogott, mint a nap, „és akkor, amit majd láatsz, hogy ezekkel a farkasokkal történik, akik bárányokká változnak, te is ezt fogod tenni gyermekeimmel. Én leszek a tanítómestered. A maga idejében mindent meg fogsz érteni”. János már gyermekkorától kezdve gyakran kötötte le társait bűvészmutatványokkal, amelyeket kemény gyakorlással sajátított el a munka és az imádkozás között. Az idős Calosso atya volt első lelkivezetője, ő indította el a papi tanulmányok útján, amelyekért nagy erőfeszítéseket tett, míg végül is el kellett hagynia a családi házat, mert szembe került Antonio testvérével, aki azt akarta, hogy János inkább a földeken dolgozzon. Diákként Chieriben létrehozta a „Vidámság Társaságát”, amelybe összegyűjtötte a városka fiataljait. Később itt járt szemináriumba is, és 1841 júniusában pappá szentelték. Akkori lelkivezetője, Cafasso atya azt tanácsolta neki, hogy tökéletesítse tanulmányait az egyházi kollégiumban. Közben Don Bosco maga köré gyűjtötte az első gyermekeket, és megszervezte a vasárnapi oratóriumot, az első időkben mindig máshol, később azonban megmaradtak Valdoccóban. Édesanyja már idős asszonyként elfogadta a meghívást, hogy Torinóba menjen, és segítsen fiának. A gyermekek számára ő lett „Margit mama”. Don Bosco elkezdett szállást adni az otthontalan árváknak. Szakmát tanított nekik, és arra nevelte őket, hogy szeressék az Urat; együtt énekelt, játszott és imádkozott velük.

Az első gyermekekből lettek később az első munkatársai is. Így fejlődött ki az a híres nevelési módszer, amit „megelőző módszernek” nevezünk: „Legyetek a gyermekekkel, előzzétek meg a bűnt ésszel, hittel és szeretettel. Legyetek szentek,

és szentek nevelői. Vegyék észre a gyermekeink, hogy szeretjük őket!” Idővel az első munkatársakból IX. Piusz pápa segítségével köszönhetően létrejött egy szerzetestársaság, melynek célja a fiatalok megmentése, küzdve a szegénység minden fajtája ellen. Mottójuk a következő: „Lelkeket adj nekem, Uram, minden mást vegyél el!” A fiatal Savio Domonkos lett a megelőző módszer első gyümölcse.

A Segítő Szűz Mária, aki mindig támogatta Don Boscót a művében, számtalan kegyelmet ajándékozott neki, köztük egészen különlegeseket is, és mindig volt elegendő pénz is a vállalkozásokhoz. Segítette a róla elnevezett bazilika megépítését is. Szűz Mária segítségével Mazzarello Máriával megalapította a Segítő Szűz Mária Leányai Intézményét. A jótévedőkkel és laikus segítőkkel együtt létrejött a Szalézi Munkatársak Egyesülete. Don Bosco 72 éves korában, a munkától kimerülve halt meg 1888. január 31-én. Ma már a Szalézi Család az egész világon jelen van. II. János Pál pápa Don Boscót halálának századik évfordulóján a „fiatalság atyjának és tanítójának” nevezte. „Ha azt akarjuk, hogy meglássák rajtunk az emberek, hogy mi a növendékeink örök boldogságáért fáradozunk, és őket a sajátos feladataik teljesítésére tanítjuk meg, akkor mindenekelőtt szükséges, hogy sohase feledkezzetek meg arról, hogy ti e szeretett ifjak szüleit helyettesítitek. Ezekért az ifjakért mindenkor szeretettel munkálkodtam, tanultam, és teljesítettem papi szolgálatomat, de nemcsak én magam, hanem az egész Szalézi Társaság is. Rövidnek éppen nem mondható eddigi életemben, fiacskáim, hányszor meg kellett győződnöm e nagyszerű igazságról! Könnyebb dolog valakire megharagudni, mint őt elviselni; könnyebb a gyermeket megfenyíteni, mint őt meggyőzni; sőt, nyíltan megmondom: türelmetlenségünkben és önkényeskedve kényelmesebb dolog a makacsokat büntetgetni, mint határozott és nyájas türelmünkkel őket megjavítani.”

Istenünk, te Bosco Szent János áldozópap személyében atyát és tanítómestert ajándékoztál a fiataloknak. A mi szívünk szeretetét is gyűjtsd lángra, hogy egészen neked éljünk, és mindenkit hozzád vezessünk. A mi Urunk, Jézus Krisztus, a te Fiaid által, aki veled él és uralkodik a Szentlélekkel egységben, Isten mindörökkön örökké. Ámen.

Tisztelt Rendtársak! Fogadjátok szeretettel újévi üdvözlét gyanánt hírlevelünk 2023. évi első számát.

Boldog Új Évet Kívánunk!